

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра історії України і туризму

Кваліфікаційна робота бакалавра
на тему:
«Лікувально-оздоровчий туризм в Болгарії»

Допущено до захисту

«___» травня 2020 року

студентки групи Т 01а-16
факультету перекладознавства
освітньо-професійної програми
Туристичне обслуговування
за спеціальністю 242 Туризм
Ходикіна Дмитра Андрійовича

Завідувач кафедри
Історії України і туризму
Васильчук Володимир
Миколайович

Науковий керівник: професор
Васильчук Володимир Миколайович

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Зміст

Вступ.	3
Розділ I. Теоретично методологічні основи дослідження лікувально-оздоровчого туризму.	6
1.1 Місце лікувально-оздоровчого туризму в системі класифікації сучасних видів туризму.....	6
1.2 Методи досліджень лікувально-оздоровчого туризму.	19
1.3 Розвиток лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії як напряму туризму країни відповідно до європейських стандартів.	25
Розділ II. Оцінка сучасного стану туристичних ресурсів Болгарії в контексті розвитку лікувально-оздоровчого туризму.	31
2.1 Географія курортів Болгарії.	31
2.2 Природоохоронні території як потенційні об'єкти розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії.	38
2.3 Структура і динаміка туристичних потоків лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії.	41
Розділ III. Стратегія і перспектива розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії.	42
3.1 Особливості державної підтримки лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії.	42
3.2 Перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії.	47
3.3 Українсько-болгарські зв'язки у галузі туризму.	50
Висновок.	59
Список використаних джерел та літератури	61
Додатки.	68

Вступ

Актуальність вивчення лікувально-оздоровчого ресурса Болгарії обумовлена їх великою кількістю та різноманітністю. Мета лікувально-оздоровчого туризму - комплексне використання природних лікувальних факторів і рухової діяльності в лікувально-профілактичних цілях. Зрозуміло, що лікувальний і оздоровчий туризм часто поєднують через споріднену мету подорожі та реалізацію цієї мети на основі використання однієї бази.

Мета роботи – дослідити лікувально-оздоровчі ресурси Болгарії та окреслити основні перспективи їх розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є теоретичний аналіз особливостей функціонування лікувально-оздоровчого туризму.

Завдання дослідження:

- визначення теоретичного змісту лікувально-оздоровчої діяльності та її місця у системі міжнародного туризму;
- здійснення класифікації лікувально-оздоровчих закладів у туристичній індустрії;
- вивчення передумов розвитку лікувально-оздоровчого туризму в світі та в Болгарії;
- дослідження розміру глобального ринку лікувально-оздоровчого туризму;
- огляд лікувально-оздоровчого туризму Болгарії та Європи;
- оцінювання конкурентоспроможності лікувально-оздоровчого туризму окремих регіонів Болгарії;

- розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму функціонування лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії із застосуванням зарубіжної практики.

Предмет дослідження. Сучасний стан та перспективи розвитку лікувально-оздоровчих ресурсів Болгарії.

Об'єктом дослідження є рекреаційно-туристичні ресурси Болгарії.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань були використані наступні методи дослідження: історичний; теоретичні: метод аналізу та синтезу, систематизація, порівняння, зіставлення джерел інформації, що дозволило узагальнити та систематизувати погляди вчених на проблему, яка вивчається; методи математичної обробки результатів дослідження: обробка даних та графічна презентація результатів (побудова таблиць та діаграм) здійснювалась за допомогою електронних таблиць MS Excel 2010.

Інформаційна основа досліджень. Матеріалами досліджень слугували нормативно-правові документи, україномовні друковані джерела, монографії, підручники, наукові статті, статичні дослідження, англо- та франкомовні матеріали мережі Інтернет.

Наукова новизна дослідження полягає в ґрунтовному аналізі основних підходів вітчизняних фахівців до дефініції «лікувально-оздоровчі ресурси», їх класифікації, вивченні сучасного стану та використання рекреаційно-туристичних ресурсів, а також дослідженні перспектив їх подальшого розвитку у Болгарії.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Результати дослідження були оприлюднені у збірнику матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Регіон 2020: суспільно-географічні аспекти» (Харків, 2-3 квітня 2020 р.) під назвою «Передумови та особливості розвитку туризму у Франції».

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання викладеного у роботі матеріалу для розробки стратегії розвитку рекреаційно-туристичних ресурсів в Болгарії.

Структура кваліфікаційної роботи бакалавра зумовлена її метою та завданням. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Кваліфікаційну роботу бакалавра викладено на 71 аркушах (з них 60 сторінок основного тексту) комп'ютерного набору, вона включає дев'ять додатків.

Розділ I. Теоретично методологічні основи дослідження лікувально-оздоровчого туризму

1.1 Місце лікувально-оздоровчого туризму в системі класифікації сучасних видів туризму

Болгарія – ідеальне місце не тільки для відпочинку, але і для поправки здоров'я. Не дарма слава болгарських курортів «гримить» на всю Європу. У країні налічується більше ста курортів і лікарень (гірські, морські, грязьові). Тут існує безліч національних парків і заповідників з чудовою флорою і фауною. Величні гори, покриті засніженими хвойними лісами, обіцяють багато приємних годин любителям гірськолижного спорту. У Болгарії представлені всі види туризму.

Болгарське узбережжя славиться дивовижно чистими, піщаними пляжами, влітку, щедрим на сонячні теплі дні, і особливим мікрокліматом, завдяки якому можна набратися сил і енергії на цілий рік.

Найпопулярніші морські курорти Болгарії – це Варна, Рів'єра, Албена, Кранево, Золоті піски, Сонячний берег. Вони ідеально підходять для сімейного відпочинку і оздоровлення. Найвідоміші гірські курорти – Боровець, Вітоша, Пампорово і Банско.

Найстаріший, і в той же час, найбільший лижний курорт Болгарії – це Боровець. Він знаходиться біля підніжжя Мусала, найвищого гірського піку. Більше двохсот років тому він був створений в якості царської мисливської бази. Зараз на цьому місці височіють численні спортивні споруди, готельні комплекси, ресторани, бари.

Титул найромантичнішого гірського курорту можна по праву віддати Пампорово, що в Родопских горах. Гірські ландшафти надзвичайно красиві, а зима тут м'яка і довга. Сніговий покрив в цих місцях лежить з грудня по травень.

Болгарія – ідеальне місце для Лікувально-оздоровчого і бальнеологічного туризму, що включає в себе кліматолікування, бальнеології, грязелікування, купальні-пляжні, прогулянкові процедури та ін; Спеціалізований, що включає діловий, конгресовий, релігійний, фестивальний та ін. Екотуризм – особливий вид туризму, заснований на сталі використанні, як природних, так і культурних ресурсів, який планується і розвивається таким чином, щоб уникнути їх втрату і деформацію. Сільський туризм – рекреаційні подорожі в сільську місцевість як реакція на "екологічний тиск" в містах. Цей вид туризму все більшого поширення набуває в розвинених країнах. У Болгарії зараз багато німців і англійців влітку. Мисливський туризм – подорожі з метою вилову певної дичини або птахів, іноді і риби.

Болгарія може похвалитися і унікальними природними заповідниками, і багаточисельними пам'ятниками історії культури мистецтва і архітектури.

Живописні пейзажі, гори і долини, середньовічні фортеці і скульптури, монастирі, храми, мечеті і залишки давньоримських споруд-музеїв, яких зберігаються археологічні цінності, театри і галереї – всім цим багата земля Болгарії. Столиця Болгарії, Софія, приголомшує різноманіттям своїх пам'яток і змішенням різних культурних традицій.

Тут є сусідами християнські храми і мусульманські мечеті, синагоги і розвалини візантійських споруд. Головні пам'ятки Софії: унікальний пам'ятник епохи Османа – мечеть Баня-Баши і знаменита християнська святиня – Храм Олександра Невського, спорудженого в пам'ять російських солдатів, полеглих в боях за звільнення Болгарії від турецького панування. На весь світ славиться софійський Національний історичний музей. У числі його експонатів фракійські вироби із золота і срібла, предмети Панагюрського золотого кладу IV і III століть до н.е. і срібний клад з Рогозена V і IV століть, знайдений в 1986 році.

Цікава також Національна художня галерея Софії, де представлений болгарський живопис XIX-XX століть. Перник, в якому знаходяться руїни візантійської фортеці, а також місто-заповідник Велико-Тирново, фортеця Царевец. Недалеко від Велико-Тирново знаходяться два унікальні монастирі-Преображенський, що славиться своїми фресками, і Кліфаревський, відомий завдяки прекрасній церкві Різдва Богородиці. У 3 км. на північний схід від Велико-Тирново розташовано старовинне село Арбанаси, в якому збереглися кам'яні будинки і церкви XVI-XVII століть. У Плисці цікаві відновлені Східні ворота IX століття, фортеця Великого палацу, Палацова церква, а також руїни древнього міста і Великої базиліки споруди 865 років. Одна з цікавих пам'яток в центральній Болгарії – етнографічний село-музей :” Етир”,розташований в 8 км. від Габрово. У селі, відтвореному в стилі Болгарського відродження, налічується близько 50 ремісничих майстерень.

Екскурсії по Болгарії – прекрасне доповнення пляжного відпочинку. Особливо, якщо ви відпочиваєте в одному з найживописніших міст Болгарії – Несебре. У Несебре дивним чином поєднуються руїни давньоримських споруд,середньовічні церкви і удома, побудовані у вірші епохи Болгарського відродження. Старі церкви являють собою цікаву суміш слов'янських і грецьких архітектурних традицій. Чотири з них сьогодні – художні галереї, відкриті для відвідувачів, а церква Святої Богородиці, що діє, знаменита своєю чудотворною іконою. У будівлі,що примикає до розвалин міської стіни, знаходиться знаменитий археологічний музей, де представлені знахідки фракійської епохи. Інший відомий туристичний об'єкт, розташований на чорноморському побережжі Болгарії, знаходиться в Балчике. Це музей – заповідник-палац румунської королеви Марії. У Ботанічному саду представлена колекція з більше 3000 рослин з різних куточків світу. Сам палац з символічною назвою «Тихе гніздо», живописно розкинувся на березі моря посеред трьох горбів. Оскільки королева Марія провела дитячі роки в Єгипті і завжди виступала за зближення християнської

і мусульманської віри. Архітектура палацу поєднує східні, римські і християнські стилі художнього оздоблення. У каплиці, прилеглий до палацу, знаходяться виконані у натуральну величину різьблені зображення королеви Марії з дочкою Іляной і кіпрський іконостас.

В центрі курорту Золоті піски розташована церковна каплиця Св. Іоана Хрестителя, побудована під керівництвом Його Високопреосвященства Варенського і Преславського митрополита Кирила. На курорті Св. Костянтина і Олени – одному з найстаріших курортів Болгарії – туристи можуть поглянути скромну монастирську церкву XIV ст. Кам'яна плита перед вітварем покриває джерело, з якого, згідно легенді, тече свята вода.

Любителі старовинної архітектури напевно будуть в захопленні від ще однієї перлини чорноморського побережжя Болгарії Созополя. Розсип потопаючих в садах будинків з дерев'яними еркерами кінця минулого століття, маленькі живописні провулки, затишні ресторани і кафе створюють неповторну романтичну атмосферу. Для цінителів старовини недалеко від міста розташований археологічний музей з багатющою колекцією грецьких ваз.

До унікальних природних пам'яток Болгарії також відносяться мис Каліакра біля Албени відкриваються дивні види на морі і гори, і природний парк Кам'яний ліс, розташований в 18 км. на захід від Варни.

Дослідження туризмологів засвідчили, що лікувально-оздоровчий туризм посідає особливе місце в системі загальносвітових відносин [1; 3; 4; 6; 7; 13; 15]. Сьогодні на ринку туристичних послуг найбільше ціниться можливість відновлення здоров'я під час захоплюючих туристичних мандрівок. Індустрією лікувального туризму постає з 80-х років XX ст., однак історія його розвитку сягає глибини віків. Цілющі властивості природних факторів, як і раніше, ваблять хворих у курортні місцевості. Потоки туристів, які мандрують з лікувальними цілями, на разі ще не такі численні, як з метою

відпочинку і розваг, однак вони стрімко зростають і їх географія розширюється [6; 7].

Ця країна славиться достатком мінеральних джерел, частина яких розташована на узбережжі. Комбінація цих ресурсів дозволяє організовувати тут спа, бальнеологічний і велнес-туризм з відпочинком на морі. Традиція використання сили мінеральних джерел датується з давніх часів. Вона веде початок з фракійців, які славилися як відмінні цілителі. "Священні джерела Фракії" були відомі у всій Римській імперії.

Не всі держави Європи можуть конкурувати з Болгарією в області спа, бальнео і велнес-туризму. Завдяки достатку і різноманіттю термомінеральних вод і лікувальних грязей, вона займає одне з перших місць в цьому виді туризму. Болгарія багата мінеральними водами. Вивчено понад 550 місць видобутку з 1600 джерелами, чий загальний бювет 4900 л/с. Переважають слабомінералізовані мінеральні води 66.7%, мінералізовані мінеральні води 14.4%, і насичені газом 17.9%.

В цій країні існує 48 кліматичних гірських курортів, 15 кліматичних морських курортів, 38 бальнеологічних курортів. Найвідоміші бальнеологічні, кліматичні та грязелікувальні чорноморські курорти - Албена, Золоті піски, курорт Святих Костянтина і Олени, Сонячний день, Сонячний берег, Рів'єра, Балчик, Тузлата, Варненські грязелікувальні лазні, Поморіє, Приморсько, Кітен, Созополь, Ахтополь та ін. А найвідоміші курорти в передгір'ї і в гірських частинах країни: Хисар, Велінград (спрастолиця Балкан), Санданськ, Банка, Кюстенділ, Павлова-Лазня, Костенець, Виршець, Бургаські мінеральні ванни, Момина-лазня, Сливенські мінеральні ванни, Старо-Загорські мінеральні ванни, Хасковські мінеральні ванни, Сапарева-Баня, Баня, Пампорово, Боровець, Тетевен, Трявна, Априльці, Котел, Олена, Говедарці, Дряново.

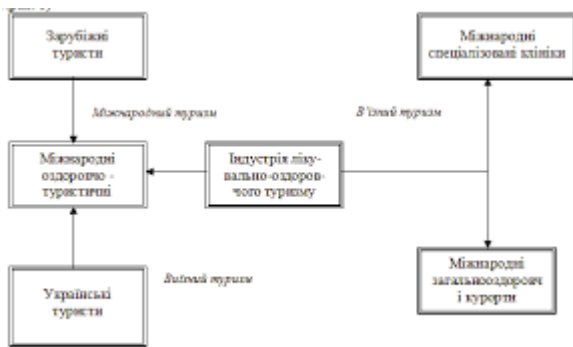


Рис. 1. Структура міжнародного лікувально-оздоровчого туризму в добу глобалізації.

Болгарія відома своїм висококваліфікованим персоналом, відмінними можливостями для розміщення та різноманітними програмами і послугами, що включають: масажі, ванни з мінеральною водою, перлинні ванни, рефлексотерапію, традиційну голкотерапію, лікувальну фізкультуру, акупунктуру, лазеротерапію, акупресуру, лікування парафіном, апітерапію, фітотерапію, грязелікування, ароматерапію, програми "Антистрес", дієтичні програми зниження ваги, бальнеокосметику, сауну, солярій, фітнес, медичну косметику та ін. Все це можна поєднувати з різними туристичними програмами, що представляють культурну спадщину Болгарії, традиційну кухню або фольклор і традиції країни.

Узбережжя цієї країни є не єдиним природним ресурсом, який приваблює туристів. Близько 30% території Болгарії займають гори. Вони різноманітні по рельєфу і пропонують відвідувачам багату гаму можливостей для відпочинку, спорту та розваг. Тривалість лижного сезону на середньовисоких і високогірних курортах близько 130 днів. Вони пропонують відмінні умови для занять зимовими видами спорту і для відпочинку влітку, серед прохолоди вікових лісів. Готелів і місць для відпочинку безліч і вони надають можливість розміщення у відповідності зі смаком і уподобаннями гостей.

Гори Стара-Планина - найдовші з болгарських гір. Вони відомі і як Балканські гори, звідки прийшла і назва півострова. Стара-Планина розділяє

країну на дві частини північну і південну. Ці гори відомі численними маршрутами. Найвища з вершин Ботев (2376 м над рівнем моря). В горах Старої-Планини відмінні умови для гірського, лижного та спа-туризму які пропонують Берковиця, Рибариця, Белоградчик, Беклемето, Узана, Карандила, Чипровці, Виршець, Троян, Тетевен, Априльці, Трявна, Олена, Котел, Жеравна, Боженці і багато інших місць.

Найчастіше виділяють рекреаційний туризм, що поєднує поїздки з метою відпочинку, оздоровлення і лікування, а також відновлення і розвитку фізичних, психічних та емоційних сил. Рекреація охоплює всі види відпочинку, в тому числі санаторно-курортне лікування і туризм.

Останнім часом у світі спостерігається зростання інтересу туристів до лікувально-оздоровчого туризму. Швидкий темп життя, безліч стресових ситуацій, зростання потоку інформації, несприятлива екологічна обстановка в більшості країн змушує людей звертатися до цього виду туризму. Подорожі з лікувальними цілями були відомі ще в стародавніх Греції і Римі, громадяни яких використовували цілющі джерела та місця зі сприятливим кліматом для того, щоб зміцнити здоров'я. Перший відомий в історії курорт Асклепія у Давній Греції, розташований поблизу порту Епідаурос, був створений на природних джерелах мінеральних вод у II ст. до н. е. У XVIII—XIX ст. поширилася мода їздити "на води". Люди, переважно багаті, їздили на курорти не з метою лікування, а для відпочинку. Навколо джерел виростили курортні міста, що стали центрами світського життя, поряд із лікарнями споруджувалися концертні зали, іподроми та казино.

Мотивація подорожей на курорти з роками не змінилася. Людей, які бажають відпочити, приваблюють у курортні місцевості цілющі властивості природних факторів.

Особливостями лікувально-оздоровчого туризму є:

- тривалість перебування, що повинна становити не менше трьох тижнів, незалежно від типу курорту і захворювання, оскільки лише за такий час можна досягти оздоровчого ефекту;
- висока вартість перебування і лікування — звичайне лікування на курортах є дорогим, тому цей вид туризму розрахований на заможних клієнтів, що замовляють індивідуальну програму перебування і лікування;
- вік. Як свідчить статистика, на курорти найчастіше їдуть люди старшої вікової групи, хоча останнім часом відпочинок на курортах обирають і люди середнього віку, які страждають недугами. Вибір робиться між курортами, що спеціалізуються на лікуванні конкретного захворювання, і курортами змішаного типу, що загалом зміцнюють здоров'я і сприяють відновленню сил і зняттю стресу.

Сьогодні ринок лікувально-оздоровчого туризму зазнає змін. Таким чином, більшість курортів перестають бути місцем лікування і відпочинку осіб похилого віку і перетворюються на поліфункціональні оздоровчі центри, розраховані на широке коло споживачів. Така трансформація курортних центрів зумовлена двома причинами.

По-перше, криється в зміні характеру попиту на лікувально-оздоровчі послуги. Модним стає здоровий спосіб життя, у світі стає більше людей, які хочуть підтримувати гарну фізичну форму і мають потребу у відновлювальних антистресових програмах. Переважно це люди середнього віку, що надають перевагу активному відпочинку і часто обмежені в часі. На думку багатьох експертів, споживачі такого типу будуть головними клієнтами санаторних курортів і гарантією процвітання лікувально-оздоровчого туризму ХХІ ст.

По-друге, переорієнтації полягає в тому, що курорти поступово втрачають традиційну підтримку, у тому числі фінансову, муніципалітетів і

держави. Щоб вийти на нові сегменти споживчого ринку і залучити додаткових клієнтів, оздоровниці змушені диверсифікувати свій продукт.

Зберігаючи лікувальну функцію, курорти урізноманітнюють програму перебування пацієнтів культурними і спортивними заходами, пропонують широкий асортимент послуг з оздоровлення і відновлення сил, більш гнучко підходять до визначення тривалості курсів лікування й оздоровлення. Останнім часом у приморських готелях дуже популярною є таласотерапія.

Важливість розвитку цього виду туризму для сучасного суспільства відзначалася на Міжнародному конгресі з лікувально-оздоровчого туризму 1999 р. в Іспанії. У зв'язку з цим підкреслювалася необхідність проведення широкомасштабного дослідження ринку відпочинку і лікування, розробки і впровадження стандартів курортного обслуговування.

Розрізняють три основних типи курортів: бальнеологічні, грязеві й кліматичні.

На бальнеологічному курорті головним лікувальним фактором слугують природні мінеральні води. Вони використовуються для питного лікування, ванн, купання в лікувальних басейнах, усіяких душів, а також для інгаляцій, полоскань і зрошень.

Відомості про цивілізоване використання цілющих мінеральних вод дійшли до нас з глибини віків. Численні археологічні знахідки свідчать про те, що практика оздоровлення мінеральними водами існувала ще У у—ту тис. до н. е., давні люди вважали мінеральні води джерелом здоров'я, сили та краси. У працях Гіппократа описуються лікувальні властивості річкової, солоної і морської води. "In balneis salus" ("Здоров'я — це купання") — правдивість цього твердження Гіппократа доведена практикою використання оздоровчої сили води.

Мінеральні води допомагаютьвилікуватися від численних недуг. Серед пацієнтів бальнеологічних курортів переважають люди з захворюваннями

шлунково-кишкового тракту, серцево-судинної і нервової систем, дихальних шляхів, опорно-рухового апарату. Ефективність лікування низки захворювань на бальнеологічних курортах підтверджують результати медичних досліджень.

Грязеві курорти прив'язані до родовищ лікувальних грязей (пелоїдів). Грязелікування використовується переважно при патології суглобів, нервової системи травматичного походження, а також гінекологічних та деяких інших захворювань. Завдяки сучасним методам і новітнім технологіям грязелікування дає змогу досягти високих медичних результатів, що сприяє зростанню популярності грязевих курортів серед людей, які потребують лікарської допомоги.

Кліматичні курорти настільки ж різноманітні, як і сам клімат. У структурі кліматичних курортів світу лісові (рівнинні) становлять 11,3%, гірські — 24,2%, клімато-кумисо-лікувальні — 4,2%. Кожному з них властива унікальна комбінація погодно-кліматичних факторів (температура, атмосферний тиск, сонячне випромінювання тощо), що використовуються з лікувально-профілактичною метою. Від поєднання цих факторів залежить профіль курорту. Якщо лісові курорти з характерним для них континентальним кліматом приймають переважно осіб, що страждають захворюваннями верхніх дихальних шляхів, астмою, розладами нервової системи, то перебування на гірських курортах рекомендується при початкових формах туберкульозу і малокров'ї.

Найбільш поширений тип кліматичних курортів — приморські. У структурі кліматичних курортів світу вони становлять 60,3 %. Дедалі більше туристів відкривають для себе можливість поєднувати відпочинок на морі з ефективним лікуванням. Морський клімат сприяє подоланню багатьох хвороб. Він позитивно впливає на людей із захворюваннями крові, кісткової тканини, лімфатичних залоз. Після завершення курсу лікування самопочуття

пацієнтів поліпшується, тривалий час вони можуть обходитися без медикаментів чи скоротити дози лікарських препаратів.

Ще один різновид кліматичних курортів — клімато-кумисо-лікувальні— розташовані в степовій зоні й відомі своїм комбінованим методом лікування, що поєднує цілющі властивості сухого степового клімату і кумису — кисломолочного напою з кобилячого молока. Кумис підвищує засвоюваність білків і жирів, сприяє збільшенню маси. Таких курортів у світі всього близько 40.

Окрім трьох основних типів курортів — бальнеологічних, грязевих і кліматичних — виокремлюють перехідні (проміжні). Це курорти, які використовують відразу кілька природних лікувальних факторів, наприклад, мінеральні води і грязі чи клімат і мінеральні води.

Лікувально-оздоровчий туризм достатньо поширений у Європі. До XIX ст. сформувалася німецька курортологічна школа, прихильниками якої, крім Німеччини, Австрії і Швейцарії, стали Чехія і Словаччина. У цих країнах сформувалися багаті традиції курортної справи, вони мають у своєму розпорядженні широкий спектр цілющих природно-кліматичних ресурсів, розвинену інфраструктуру, використовують сучасні ефективні методи профілактики і лікування захворювань, а також реабілітації. Чехія, Словаччина і Німеччина контролюють більшу частку європейського лікувально-оздоровчого туризму. І зараз до них можна додати і Болгарію.

Укладання лікувально-оздоровчих програм для санаторно-курортних закладів Болгарії передбачає такі сім етапів розробки лікувально-оздоровчого продукту (рис. 2)

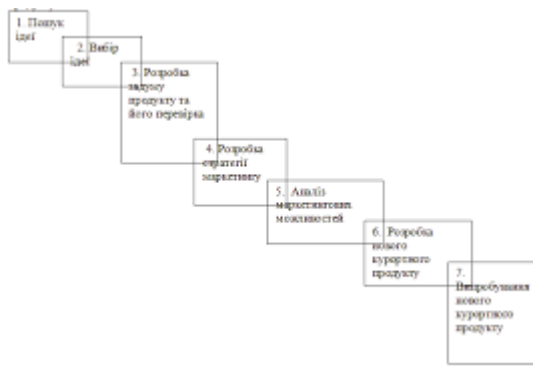


Рис. 2. Основні етапи розробки лікувально-оздоровчого продукту

Такий складний багатовступневий процес, як розробка лікувальнооздоровчого продукту, охоплює:

- маркетингові дослідження;
- аналіз сегментів ринку і конкурентів;
- запропонований споживчий попит;
- місця розташування курорту;
- кон’юнктури ринку туристичних послуг;
- оцінку реальних витрат на розробку, рекламу і просування послуг. Перелік робіт зі створення лікувально-оздоровчого продукту (програми)

включає:

- дослідження ринку потенційного попиту;
- пошук партнерів – постачальників товарів і послуг;
- перевірку наявності послуг і встановлення адекватності інформації, що надійшла раніше;
- підготовку договорів (контрактів) про співпрацю з постачальниками та реалізаторами турпродукту і ведення переговорів;
- інформаційно-методичне забезпечення (складання програм

перебування, інформаційних листів, калькуляції, паспорта туристичного

маршруту тощо);

- реалізацію лікувально-оздоровчих турів споживачам;
- оформлення документів для здійснення подорожі;
- безпосереднє обслуговування туристів і контроль за наданням певної кількості та якості послуг;
- інші види робіт.

Важливу роль при створенні програм перебування відіграють запити туристів, оскільки тип клієнтури безпосередньо впливає на структуру лікувально-оздоровчого туру, визначення мети та вибір курорту на карті світу.

Таким чином, можна ще раз підкреслити, що Болгарія це країна активного туризму длялюбих категорій населення всього світу.

1.2 Методи досліджень лікувально-оздоровчого туризму

Вагомий внесок у теоретичні й прикладні аспекти розвитку сфери санаторно-курортних послуг зробили зарубіжні дослідники: Н. Алєн, І. Барчуков, Л. Бол, Д. Бугаліс, Дж. Гендерсон, І. Інскіп, А. Параскевас, М. Стельцнер, Дж. Флетчер, Дж. Фосс Ніколай, М. Юн.

У науковій літературі представлено значну кількість визначень поняття «послуга». В 1803 році Ж.Б. Сей вперше запровадив термін «послуга» у своїй праці «*Graite d'Economic Politique*» [30, с. 23]. Базуючись на його теорії, французький економіст Фредерік Бастіа у першій половині ХІХ століття опублікував твердження, згідно якого суспільство розвивається завдяки послугам, що реалізує людство. На думку науковця, послуги слід розглядати як діяння людей, котре здійснюється людьми і ними ж споживається. Таке функціонування набуває матеріальної вартості, а подана в цій іпостасі послуга перетворюється у товар [19, с. 43].

Науковець О. Ланге називає послугами «будь-які функції, пов'язані із задоволенням людських потреб, що безпосередньо направлені на виробництво будь-яких предметів» [40, с. 23], а Е. Агабаб'ян ототожнює послугу з «корисним ефектом, котрий виникає в процесі продуктивної праці як цілеспрямованої діяльності. Корисний ефект є сукупністю корисних властивостей, направлених на задоволення певної потреби людини» [1, с. 54].

Цікаво що, думка вченого С. Легорнева узгоджується з трактуванням Т. Хіла, котрий вкладає у термін послуга розуміння «стану людини або предмету, що належить будь-якому учаснику економічних відносин...» [21, с. 25].

Вчені, зокрема європейські, визначають послугу у вигляді «особливої споживчої вартості, отриманої певною працею нарівні з іншим товаром, проте особливість споживчої вартості послуги полягає у тому, що праця визначає послугу не як річ, а як діяльність». Отже, послуга аналізується в

контексті безпосередньої праці суб'єктів, тобто діяльності. Діяння протиставляється речі, але мова йде не про кожне діяння, а лише про те, яке не має уречевленого результату. Методологічно вагомим є підхід щодо ідентифікації поняття послуги зі сторони не лише діяльності, а діяльності корисної [17, с. 76].

Якщо лікувальний (більш традиційний лікувальний, санаторнокурортний, медичний/клінічний) туризм спрямований на подолання конкретних захворювань та реабілітацію або корекцію тіла, то оздоровчий та велнес-туризм є принципово новою течією, розрахованою на фізично і ментально здорових людей та спрямованою на підтримання загального здоров'я та соціального благополуччя.

З точки зору попиту «лікувальні/медичні» туристи подорожують в основному з метою лікування конкретної хвороби чи медичного стану, а «велнес» туристи вирушають у подорож з тим, щоб покращити власне здоров'я та самопочуття й таким чином досягти вищих рівнів благополуччя. Окрім того, якщо «лікувальні» туристи прагнуть відновити здоров'я, то «велнес» туристи вже усвідомлюють себе здоровими і прагнуть підсилити це усвідомлення. На думку теоретиків велнесу, його не слід асоціювати з лікувальним туризмом, оскільки велнес передбачає первинну профілактику захворювань, тоді як лікувальний туризм являє собою профілактику другого-третього рівня чи навіть реабілітацію, що спрямовані на перешкоджання розвитку вже існуючих захворювань чи відновлення втраченого стану.

Виходячи з цього, поняття спа-лікувальний / лікувально-оздоровчий туризм (health tourism) є узагальнюючою категорією, що охоплює оздоровчий (велнес) та лікувальний (більш традиційний лікувальний, санаторнолікувальний, медичний) туризм. При чому термін «спа» може відноситися як до спа-велнес концепції, так і до концепції традиційного лікувального туризму.

З точки зору пропозиції на практиці дуже важко розмежувати оздоровчий та лікувальний туризм, оскільки обидва напрямки (оздоровчий/велнес та лікувальний) можуть поєднуватися в межах одного закладу і досягатися одними і тими ж засобами.

Якщо у дефініціях секторів туризму, пов'язаних зі спа-лікувальним туризмом, все-таки прослідковуються певні узагальнення, то у класифікації спа-закладів (або лікувально-оздоровчих закладів) взагалі відсутній єдиний стандарт.

Різні державні та недержавні організації, професійні об'єднання пропонують свої класифікації спа-закладів. Найбільш повну класифікацію спазакладів запропонувала Європейська СПА Асоціація ISPA). Відповідно до неї розрізняють: спа-клуби, медичні спа, мінеральні спа, спа-готелі, денні спа, спа-круїзи (морські, річкові, озерні тощо).

До курортів пред'являються наступні вимоги:

- 1) наявність природних лікувальних чинників, що забезпечують нормальне функціонування курорту;
- 2) необхідні технічні пристрої і споруди для раціонального застосування курортних чинників (басейни, грязелікарні, пляжі і т. д.);
- 3) спеціально пристосовані приміщення для лікування і житла (санаторії, удома відпочинку);
- 4) наявність лікувально профілактичних установ, що забезпечують медичне обслуговування хворих і відпочиваючих;
- 5) наявність оздоровчих установ, спортивних споруд і майданчиків;
- 6) зручні під'їзди і засоби повідомлення;
- 7) упорядкована територія, інженерні технічні споруди, забезпечуючі електро- і водопостачання, каналізацію;

8) наявність установ суспільного користування, установ громадського харчування, торгового і побутового обслуговування, культурно просвітницьких установ;

Спеціалізацію будь-якого курорту визначають курортні чинники – природно-лікувальні чинники, використовувані для цілей профілактики, терапії і медичної реабілітації хворих на курортах.

Основні курортні чинники:

- ландшафтно кліматичні умови;
- лікувальні грязі;
- мінеральні води.

Всі курорти можна розділити на 6 типів:

1. Бальнеогрязевий курорт – тип курорту, де як основні лікувальні чинники домінують мінеральні води і лікувальні грязі.
2. Бальнеокліматичний курорт – тип курорту, де як основні лікувальні чинники виступає клімат і мінеральні джерела.
3. Бальнеологічний курорт – тип курорту, де як основні лікувальні чинники використовуються мінеральні води (для внутрішнього і зовнішнього застосування).
4. Грязьовий курорт – тип курорту, де як основні лікувальні чинники виступають лікувальні грязі.
5. Кліматокумисолікувальний курорт – тип курорту, де як основні лікувальні чинники використовуються степовий і лісостеповий клімат і кумис – кисломолочний напій з кобилячого молока.
6. Кліматичний курорт:
7. - приморський кліматичний курорт;
- гірський кліматичний курорт.

На бальнеологічному курорті як головний лікувальний чинник використовуються природні мінеральні води. Вони рекомендуються для зовнішнього застосування (ванни) і внутрішнього (інгаляції, пиття і т. д.) споживання. Мінеральні води допомагаютьвилікуватися від багатьох хвороб. Серед пацієнтів, які приїжджають на бальнеологічні курорти, в основному люди із захворюваннями шлунково-кишкового тракту, серцево-судинної і нервової систем, дихальних шляхів і опорного рухового апарату. Лікування на цих курортах дає результати, з ефектом дії звичайних лікарських препаратів, але при цьому виключаються побічні ефекти, немінучі при прийомі ліків, подовжується період ремісії, знижується ймовірність подальших загострень і їх інтенсивність.

Грязеві курорти прив'язані до родовищ лікувальної грязі (пелоїдів). Грязелікування показане переважно при патології суглобів, нервової системи травматичного походження, а також при гінекологічних і деяких інших захворюваннях.

Кліматичні курорти такі ж різноманітні, як і сам клімат. У структурі кліматичних курортів світу лісові (рівнинні) складають приблизно 11,3%, гірські – 24,2%, кліматокумисолікувальні – близько 4,2%. Кожному з них властива унікальна комбінація кліматопогодних чинників (температура, атмосферний тиск, сонячне випромінювання і т. д.), які використовуються з лікувально профілактичною метою. Від поєднання цих чинників залежить профіль курорту. Якщо лісові курорти з континентальним кліматом показані людям, страждаючим захворюваннями верхніх дихальних шляхів, астмою, розладами нервової системи, те перебування на гірських курортах рекомендується при початкових формах туберкульозу і недокрив'ї. Найбільш поширений і популярний тип кліматичного курорту – приморський. Ці курорти складають 60,3% у структурі кліматичних курортів світу. Все більше число туристів відкривають для себе можливість поєднувати відпочинок на

морі з ефективним лікуванням. Морський клімат надає сприятливий вплив на людей із захворюваннями крові, кісткової тканини, лімфатичних залоз.

Разом з трьома основними типами курортів – бальнеологічними, грязьовими і кліматичними – виділяються перехідні типи. Вони використовують відразу декілька природних лікувальних чинників, наприклад, мінеральні води і грязі або клімат і мінеральні води. Перехідні курорти широко поширені в Європі і все більше привертають туристів з різних країн. Останніми роками широкого поширення набули spa курорти. Такі курорти організовуються не тільки в рекреаційних зонах, але і у великих мегаполісах, навіть в готелях, призначених для ділового туризму.

За прогнозам, попит буде і далі зростати, адже здорове тіло і здоровий дух – це не тільки дань моді. Розроблена фахівцями spa центру індивідуальна програма робить людину не тільки здоровішою, але і сприяє позитивнішому сприйняттю життя. Останнім часом дуже популярні готелі зі spa комплексами на бальнеокурортах, а також спеціальні spa готелі, де завдання оздоровлення, релаксації із застосуванням різноманітних водних процедур і інших засобів виходять на перше місце. Міські готелі категорії "п'ять зірок" обов'язково надають своїм гостям послуги фітнес- або spa центрів.

Дещо інше визначення запропонував А. Федякін. На його думку, лікувально-оздоровчий туризм – це особливий вид туризму, що спрямований на відновлення життєво важливих функцій людини й призначений для хворих і ослаблених людей [4]. Більш ширше визначення цього поняття надає О. Ветітньов, який визначає лікувально-оздоровчий туризм як частину туристської діяльності, що передбачає в якості головного мотиву поїздки отримання туристами за власні або корпоративні кошти комплексу лікувально-діагностичних та рекреаційних послуг, що надаються в місцевостях, відмінних від місця проживання та в своєму розпорядженні необхідними для цього природними, матеріальними й людськими ресурсами з метою запобігання захворювань або лікування різних патологій.

1.3 Розвиток лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії як напряму туризму країни відповідно до європейських стандартів

Подальший інтенсивний економічний розвиток держави можливий у формуванні стандартів для різних видів економічної діяльності, включаючи динамічно розвивається галузь туризму. Тому існує нагальна потреба розглянути та вивчити існуючі норми, що встановлюють загальні вимоги до якості туристичних послуг.

Перед тим, як безпосередньо перейти до дослідження проблем стандартизації сфери туризму, необхідно визначитись: що таке стандартизація?

Стандартизація – це діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усунення бар'єрів у торгівлі і сприяння науково-технічному співробітництву[1].

У даному визначенні стандартизації не згадується про її необхідність, це все-таки міра управління, оскільки вона визначає норму, яка обмежує волю суб'єкта управління у виборі діяльності, її ініціативи та можливості творчої розвідки. Крім того, продукція завжди використовується конкретним споживачем у його природних умовах, який не може повністю задовольнити уніфіковану продукцію чи послуги. Тому рівень якості уніфікованої продукції завжди нижчий за рівень, створений для конкретного споживача.

В результаті запровадження стандартизації створюється стандарт. Це означає, що документ, що встановлює загальні та відтворювані правила застосування, загальні принципи чи характеристики, що стосуються дії або її результатів, з метою досягнення оптимального ступеня порядку в відповідній

області, певним чином розроблений консенсусом (що означає згоду всіх зацікавлених сторін) . з урахуванням більшості їхніх вимог).

В якості об'єкта стандартизації можуть виступати продукція, процеси та послуги. Зокрема: матеріали, складники, обладнання, системи, їх сумісність, правила, процедури, функції, методи чи діяльність.

Основна мета стандартизації в Болгарії - забезпечення безпеки та життєдіяльності людей, тварин, рослин, а також захист власності та навколишнього середовища, створення умов для раціонального використання всіх видів національних ресурсів та відповідність нормувальних установ їх призначенню, сприяння усуненню технічних бар'єрів. в торгівлі. Досягнення основної мети державної політики у сфері стандартизації ґрунтується на таких принципах [1]:

- забезпечення участі фізичних і юридичних осіб у розробленні стандартів та вільного вибору ними видів стандартів при виробництві чи постачанні продукції або наданні послуг;
- відкритості і прозорості процедур розроблення і прийняття стандартів з урахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін, підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних виробників;
- доступності стандартів та інформації щодо них для користувачів;
- відповідності стандартів законодавству;
- адаптації до сучасних досягнень науки і техніки з урахуванням стану національної економіки;
- пріоритетності прямого впровадження в Україні міжнародних і регіональних стандартів;
- дотримання міжнародних та європейських правил і процедур стандартизації;
- участі у міжнародній (регіональній) стандартизації.

Стандартизація туристичної галузі - це різновид способу поєднання різних туристичних послуг з метою повного задоволення потреб споживачів з урахуванням безпеки держави та інтересів туристичної галузі.

До лікувально-оздоровчих напрямів туризму, що починають розвиватись у Болгарії, і набули чималих обертів у Європі належить гольф-туризм, Спа-туризм.

За словами теоретиків добробуту, це не повинно включати лікування туризм, оскільки оздоровчий процес включає основну профілактику захворювань, тоді як медичний туризм - це запобігання другого або третього рівня і навіть реабілітація, спрямована на гальмування розвитку наявних захворювань або повернення втраченого стану [8, с 13].

Виходячи з цього, концепція санаторно-курортного лікування / оздоровлення оздоровчий туризм - це узагальнююча категорія, що включає охорону здоров'я (оздоровчий) та медичний туризм (більш традиційна медицина, санаторій, медицина). Крім того, можна назвати термін "спа" концепція оздоровчого спа та концепції традиційного медичного туризму.

З точки зору пропозиції, дуже важко відрізнити здоров'я на практиці та медичний туризм як обидві сфери (оздоровчий / оздоровчий та медичний) може бути об'єднаний в один заклад і досягнутий одним і таким же чином.

Якщо у визначеннях туристичних секторів, пов'язаних із санаторно-курортним лікуванням туризм з подальшими узагальненнями з подальшим класифікацією спа-центр (або оздоровчі), як правило, єдині стандартний.

Різні урядові та неурядові організації, професійні асоціації вони пропонують власні спа-класифікації. Найповніша класифікація курортів була запропонована Європейською курортною асоціацією (ISPA). За її словами Це: спа, спа, мінеральні клуби, курортні готелі, курорти, спа-крузи (море, річка, озеро тощо).

Курорт - це територія з природними можливостями лікування фактори та умови, необхідні для їх використання з лікувальною та профілактичною цілі.

У Європі гольф – це багатомільйонна індустрія. Поки ж гольф-полів, що активно діють, в країні небагато і першим в їх числі необхідно згадати відкритий в 2000 році Ihtiman Golf Club, розташований поряд з містом Іхтіман, по суті, це гольф-поле на 18 лунок-перше в Болгарії, і його поява миттєво привела до популяризації гольфу серед болгарського населення і багатократному зростання в числа гравців. У 2004 році в районі міста Слівен з'явився гольф-курорт St. Sofia Golf Club & SPA (його гольф-поле повністю відповідає всім європейським стандартам). Цікаво, що гольфоманія не обійшла стороною навіть гірськокліматичні курорти країни. З офіційним відкриттям першого гольф поля в регіоні Бансько і Видолинка, Бансько перетворюється на центр багаточисельних гольф проектів.

Болгарія – країна, в якій розвиток гольф-індустрії має що найпотужніший потенціал. Клімат тут м'який, дозволяючий комфортно проводити час на полі не лише влітку(коли в Іспанії або на Кіпрі дуже жарко), але і зимою. Вільне місця достатньо багато, особливо якщо розглядати як потенційні будівельні майданчики території, розташовані віддалік від щільно забудованих курортних зон на зразок Сонячного берега або Золотих Пісків. Не дивлячись на всі очевидні вигоди, Болгарія доки не може похвалитися великою кількістю гольф-полів.

У країні здійснюється будівництво декількох гольф-комплексів, роботу над якими планується завершити в 2008 - 2009 рр.

Саме тут заявлені до реалізації такі знакові для болгарської гольф-індустрії проекти, як Thracian Cliffs, Black Sea Rama Golf & Country Club, Lighthouse Golf Resort, Summerland Golf & Beach Club. Black Sea Rama Golf & Country Club фахівці виділяють особливо, називаючи цей проект

найрозкішнішим в Болгарії і, мабуть, першим в країні гольф-комплексом посправжньому міжнародного класу.

Фахівці, що працюють на болгарському напрямі, відзначають, що гольф-нерухомість країни має підвищений попит у іноземних покупців, причому не лише давно гольфоорієнтованих європейців, але і у жителів Росії, України і інших країн СНД.

Здаючи гольф-нерухомість в оренду, Болгарія може отримати пристойний дохід у розмірі 7-10% в рік. Отже морські, гірські, бальнеологічні курорти Болгарії вступають в пору жорстокого суперництва з гольф-індустрією.

СПА-туризм в Болгарії займає друге місце по популярності після пляжного відпочинку. Цей сектор забезпечує 3% від загального туристичного доходу країни, розповів агентству RATA-news президент Союзу бальнеології і СПА-туризму Болгарії Стефан Шарлопов. У Болгарії створена безліч сучасних бальнео, спа і велнес центрів. Останніми роками спостерігається великий інтерес інвесторів до їх будівництва. Підстава для цього «буму» – наявність прекрасних умов для цілорічних відвідин. Болгарія займає одне з перших місць в світі по ресурсу мінеральних вод. На території країни існує більше 600 мінеральних джерел, в основному теплих і гарячих. Найбільша кількість джерел цілющої води, переважно слабомінералізованої, знаходиться в південно-західній частині Болгарії (курорти Кюстенділ, Катаріно, Велінград, Санданськи, Хиссар, Варшетц). У Сапаревой лазні діє єдиний на Балканах гейзер.

Не дивлячись на кризу, галузь СПА-туризму в Болгарії відзначає зростання на 7%, в порівнянні з минулим роком. Про це заявив перед журналістами Златко Златанов, член керівної ради Болгарського союзу по бальнеології і СПА-туризму.

На думку туризмолога О. Златанова, в найближчих 5 років Болгарія буде найпривабливішим місцем для здобуття СПА-услуг, оскільки пропонує комплексні пакети процедур, додаткові бонуси, що включає мінеральні води, грязьові процедури, різні види масажу, а також унікальні кліматичні умови. Всі ці чинники дозволяють здійснювати якісну профілактику і реабілітацію багатьох соціально-важливих захворювань.

До палітри природних багатств Болгарії слід додати і специфічний клімат країни. Тут широко поширено кліматолікування за наявності алергічних і хронічних запальних захворювань верхніх дихальних доріг. Як краща лікарня для бронхіальної астми в Європі відоме місто Санданськ з його унікальним кліматом і повітрям, багатим негативними іонами.

Всі готелі в чорноморській курортній зоні Болгарії широко пропонують spa — пропозиції на основі мінеральних вод. Одночасно, можливо підібрати дуже велике число інших операцій: виноградотерапію, кріотерапію, мурсальські ванни (з рослини, що славиться болгарською віагрою), молочні ванни, ароматерапію і SPA-капсулы. Головні оздоровчі центри, що використовують мінеральні і грязьові ресурси, присутні в глибині країни. У розкішних природних заповідниках Санданськи, Пампорово, Хисар і Велінград проводяться мінеральні ванни, шоколадні обгортання, заспокійливі масажи. Особливе захоплення відпочивальників викликають басейни, насичені мінеральною водою. Основна маса з них стверджує – відпочинок на мінеральних водах Болгарії – найкращий метод зняття стресу і відвернення від життєвих неладів. Але самою більшою популярністю користується оренда особняків, що продовжується, зробить негативний вплив на внутрішньо зв'язаний туристський дохід до Болгарії більш як на 408 тис. євро. У 2010 році буде спад як туристів і доходів від туризму. Після 2010 року болгарська туристична індустрія буде виходити.

Розділ II. Оцінка сучасного стану туристичних ресурсів Болгарії в контексті розвитку лікувально-оздоровчого туризму

2.1 Географія курортів Болгарії

Сьогодні сучасне географічне положення та природно-кліматичні ресурси дають можливість країні розвивати види туризму, як зелений (сільський), спортивний, річковий, морський, екзотичний та ін. .

Сучасний зелений туризму сприяє багате біорізноманіття, природні парки, унікальні природні пам'ятки, вражаючі печери і каньйони, льодовикові озера тощо. В державі сьогодні створені відмінні умови для відпочинку, які використовують екоресурси країни для прогулянок, гірських переходів, спостереження за птахами, тваринами і рослинами, відвідування природних пам'яток і багато іншого.

Яскраві, різноманітні природні умови країни сприяють розвитку всім видам туризму. Так, ця держава стала другою в Європі (рослин налічується більше 12360 видів, при цьому 3700 видів з них вищі. До Червоної книги Болгарії включені 763 види). В якості лікарських зареєстровано близько 750 рослин, при цьому 70% з них представляють цінність як господарські види і країна експортує близько 15 тис. тонн лікарських трав у рік. Лісовий фонд становить близько 4.0 млн. гектарів. Це становить близько 36.85% території країни.

Велика кількість масиву широколистяного лісу сприяла появі і росту значної кількості дерев, як дубів і буков. Дубові ліси поширені на територіях висотою до 1000 м. над рівнем моря, тоді як букові ліси розташовані переважно у середньогірському поясі країни. У нижніх течіях річок Батова, Камчія, Ропотамо і Велека розвинені лонгози, або заплавні ліси. Природні хвойні ліси поширені на територіях висотою до 2200 м. над рівнем моря. Найбільшого поширення вони мають в горах Родопи. Вони складаються, головним чином, з ялин і сосен. У горах Слов'янка і Пірін росте сосна Гельдрейха, а в середній частині гір Старої-Планини, в західній частині гір

Родопи, середній частині гір Пірін, в горах Рила і Вітоша росте сосна румелійська.

Країна має поширені 27 тис. видів представників безхребетної фауни, а хребетних представлено понад 750 видів, з яких 397 видів птахів, 207 прісноводних і чорноморських видів риб, 94 видів ссавців, 52 види земноводних і плазунів. В країні відокремлюється сім зоогеографічних районів. Чотири входять в Середземноморську підобласть, а три в Євро-Сибірську підобласть. У країні поширені європейські, євро-сибірські і середземноморські види, при цьому в районах із середземноморським впливом кліматичних зустрічаються і багато реліктові види. Печерна фауна Болгарії налічує понад 100 видів. Всі річки і Чорне море з його рибними запасами -об'єкт спортивного та промислового рибальства.

В Болгарії існують 3 національних заповідника - "Пірін", "Рила", "Центральний Балкан", і 11 природних парків - "Беласиця", "Болгарка", "Вітоша", "Врачанський Балкан", "Золоті піски", "Персина", "Рильський монастир", "Русенський Лом", "Сінекаміння", "Странджа" і "Шуменське плато". В цілях збереження біорізноманіття створені 89 заповідників (17 оголошені біосферними по програмі ЮНЕСКО "Людина і біосфера", "Алі Ботуш", "Баюві-Дупки," "Джинджириця", "Бистришко-Браниште", "Боатін", "Червона-Стіна", "Чупрене", "Джендема", "Дупката", "Камчия", "Купина", "Мантариця", "Маричині-Озера", "Узунбоджак", "Парангалиця", "Сребирна", "Стенето", "Царичина") і оголошені 2234 природних пам'яток. Два природних об'єкта-Національний парк "Пірін" і заповідник "Сребирна", включені до Списку всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО. [6] [7]

Значним представлений національний парк "Пірін" - включений в список ЮНЕСКО в 1983 році. Він знаходиться в горах Пірін, розташованих у південно-західній частині Болгарії, і включає ряд природних пам'яток, льодовикові озера, хвойні ліси і багате біорізноманіття. У парк входять два заповідника "Баюві дупки" "Джинджириця" і "Юлен". Біологічне розмаїття представлено 1315 видами вищих рослин, більше 2000 видів безхребетних,

табільше 200 видів хребетних тварин і 159 видів птахів. У парку прокладено безліч пішохідних маршрутів, які забезпечують доступ туристів до його незліченних пам'яток. Тут знаходиться і найдавніше дерево в Болгарії Сосна Байкушева, чий вік понад 1300 років. Детальніше про парк і його багатство можна дізнатися в центрі для відвідувачів, який знаходиться у місті Банско.

Наступний це Біосферний заповідник с. Сребирна розташований в 2 км на південь від річки Дунай і в 16 км на захід від м. Сілістра, на площі в 600 гектарів. У заповідник входять озеро Сребирна та території навколо нього. Його слава пов'язана з тим, що він знаходиться як раз на шляху міграції перелітних птахів із Європи в Африку Віа Понтіка, що є причиною того, що там зустрічаються унікальні і різноманітні види водоплавних птахів. Одні з найцікавіших видів, які мешкають на озері: кучерявий пелікан, піскулька, качур, синиця вусата, велика біла чапля, либідь-шипун.

Так, заповідник являє виняткове багатство видів рослин і тварин і є одним з найбільш цікавих і важливих водно-болотних угідь в Європі. За рідкісні і зникаючі види птахів, які гніздяться або відпочивають тут по дорозі на південь, в 1983 році озеро Сребирна включено до Списку всесвітньої природної та культурної спадщини ЮНЕСКО.

Ці головні заповідники оголошені важливими водно-болотними угіддями згідно Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення (Рамсарської Конвенції) - Аркутіно, Атанасовське озеро, Дуранкулак, Сребирна. 22 Об'єкта позначені міжнародною організацією з охорони птахів "Birdlife International" як важливі ареали птахів у Європі. Природні пам'ятки: болото Алепу, заповідник "Атанасовське озеро", заповідник "Острів Белене", Бургаське озеро, мис. Еміне, заповідник "Каліакра", природні пам'ятки "Дуранкулак" і "Заското", Острів (безіменний) на р. Дунай. Близько до Нова, Чорна, знаходяться: заповідники "Камчія", водосховище "Малко-Шарково", Мандренське озеро, водосховище "Овчариця", природний парк "Русенський Лом", комплекс "Шабла-Езерець",

заповідник "Сребирна", заповідник "Стенето", заповідник "Вовчий дол", заповідник "Царичина", острів Вардим, природна пам'ятка "Ятата".

Для подальшого розвитку активного туризму Болгарія створює всі умови людей. Так, для доступу до багатьох з прихованих скарбів болгарської природи прокладені сотні кілометрів маркованих екостежок ("Негованська" по ущелині річки Негованка, через озеро Ємен, до Велико-Тирново; "Тринська екостежка" біля ущелини річки Єрма, західна частина Болгарії; "Дрянновська екостежка" біля Дрянновського монастиря; "Врачанська екостежка" у природному парку "Врачанський Балкан" та ін.) з різними спорудами для відпочинку: бази, туристичні притулки, альтанки, лавки, місця для спостереження та ін. В горах марковані стежки загальною протяжністю понад 3700 км. Через територію країни проходять міжнародні туристичні маршрути фінальний відрізок (Ком-Еміне) європейського туристичного маршруту Е-3, європейський туристичний маршрут Е-4 "Вітоша, Вірила, Ріла, Пірін" і європейський туристичний маршрут Е-8 "Ріла, Родопи".

Вже в роботі було підкреслено, що Болгарія – морська країна, яка має Чорне море і велику кількість річок. Виходячи з цього, можна підкреслити, щобільшість болгарських річок вливається в Чорне море. Їх заплави оточені густими і прохолодними люблячими вологу лісами. Частина річок судноплавна для невеликих суден (Ропотамо, Камчія, Велека), де можна покататися на моторних човнах або прогулянкових суднах. Унікальні водно-болотні угіддя вздовж річок Батова, Камчія, Ропотамо і Велека підходять для любителів природи. В горах Странджа вздовж Південного Чорномор'я можна насолодитися прохолодою дрімучих лісів і познайомитися з віковими традиціями місцевих сіл. Туристи можуть спостерігати за світом пернатих в озерах, поблизу берега моря. Це - Алепа, Аркутино, озера Атанасовське, Бургаське, Варненське, Белославське, Дуранкулакське, Балчикське, Тузла, Езерецьке озеро, Наневська Тузла, Орлово болото, Поморійське і Шабленське озера і болото Стомопло . У цих прибережних озерах, лиманах і

лагунах зустрічається безліч рідкісних рослин і тварин, виявлена лікувально лиманні грязі, на базі яких проводиться грязелікування.

Всі Національні та природні парки в країні не тільки надають доступ до живої природи, а й проводять спеціальні освітні програми. У населених місцях навколо парків працюють центри для відвідувачів. Про безпеку туристів піклуються Болгарський туристичний союз, Гірничорятувальна служба і Болгарський червоний хрест.

Як що говорити про туристів які відпочивали в цій країні, всі вони говорять про золотий пісок Болгарії. Це є одним з найцінніших туристичних ресурсів Болгарії є її узбережжя, Чорного моря яке являє собою прекрасне місце для літнього відпочинку. Мис Еміне це та точка, де хребет Стара-Планина обривається і починається море. Він умовно ділить прибережну смугу Болгарії на північну і південну. Протяжність берегової лінії країни 378 км, на якій є 209 пляжів загальною площею 16 кв. км. Велика частина з них розтягнута вздовж берега, інші ж зовсім маленькі, які утворилися з мальовничих морських заток. Вміст солі в Чорному морі незначний (в прибережних водах 16-17 промілей), а припливи і відливи невеликі. Влітку середня температура води дорівнює 22-24°C, а в дрібних частинах і до 26°C, що робить її особливо приємною для купання.

Туристи і Інтернеті згадують позитивно Болгарію. Так, в цій країні пляжі та моря пропонують умови для заняття різними видами спорту (серфінг, водні лижі, пірнання, підводна археологія) і лов риби, в тому числі і підводне полювання. В останні роки в частині елітних морських комплексів і курортних містечок були побудовані марини для яхт. Зокрема, на північному Чорномор'ї яхтингом можна займатись на курортах "Русалка", "Тюленово", "Балчик", "Золоті піски" і "Варна". На південному узбережжі Чорного моря це "Бургас", курорт "Св. Влас", "Несебр", "Созополь", "Дюни".

Але, сучасний турист розуміє що, крім поєднання сонця, піску та моря, чорноморські курорти пропонують можливості для пішого, велосипедного, кінного та екологічного туризму, фотосафарі, відвідини важливих об'єктів

природи, культури, археології. У північній частині чорноморського узбережжя зроблені три майданчики для гольфу, де умови заняття цим видом спорту відповідають світовому рівню.

Виходячи з попередньої туристичної інформації, кожний бізнес агентпропонує новим відпочиваючим, що пляжний відпочинок у Болгарії триває з перших чисел травня і закінчується тільки в кінці вересня. Найспекотніший сезон починається приблизно з 1 липня і триває до 15 серпня. У цей час в Болгарії можна спостерігати максимальну кількість туристів. Найтепліша вода у морі в липні. А ось у кінці серпня та на початку червня вода все ще прохолодна. На усіх великих пляжах є можливість для водного спорту та водних розваг. Крім того, практично усі пляжі мають зручний для дітей захід у воду. Усі пляжі Болгарії піщані з пологим входом у море.

Узбережжя умовно ділиться на Північне та Південне. На Північному узбережжі біля Варни знаходяться такі курорти: Балчик, Албена, Золоті піски, Кранево, Святий Костянтин і Олена. Відстань між Північним та Південним узбережжям становить 180 км. На Південному узбережжізнаходяться курорти Сонячний берег, святий Влас, Несебр, Созополь. Обзор та Бяла, Поморіє. Курорти поруч з Варною зеленіші, а на Південному природа більш степова.

Кількість пляжів велика, але одинадцять пляжів за свою чистоту відзначені блакитним прапором ЮНЕСКО (це пляжі курортів Албена, Несебр, Еленіте, Св. Влас, Сонячний берег, Помор'є, Созополь, Дюни). Таку нагороду отримують пляжі щорічно після перевірки чистоти води і піску.

Узбережжя умовно ділиться на Північне та Південне. На Північному узбережжі біля Варни знаходяться такі курорти: Балчик, Албена, Золоті піски, Кранево, Святий Костянтин і Олена. Відстань між Північним та Південним узбережжям становить 180 км. На Південному узбережжізнаходяться курорти Сонячний берег, святий Влас, Несебр,

Созополь. Обзор та Бяла, Поморіє. Курорти поруч з Варною зеленіші, а на Південному природа більш степова.

Одинадцять пляжів за свою чистоту відзначені блакитним прапором ЮНЕСКО (це пляжі курортів Албена, Несебр, Еленіте, Св. Влас, Сонячний берег, Помор'є, Созополь, Дюни). Таку нагороду отримують пляжі щорічно після перевірки чистоти води і піску.

Таким чином, можна підкреслити підкреслити, що розвиток туризму в Болгарії має велику перспективу. Цьому сприяє географічні, природні, біологічні умови цієї країни. Також, і самі добрі люди які живить в цій державі

2.2 Природоохоронні території як потенційні об'єкти розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії

Завдяки своїй унікальній природі, м'якому клімату та рельєфу на невеликій території Болгарії, розташована величезна кількість природних національних парків та заповідників, відкритих для туристів.

У деяких парках є спеціальні природні заповідники, для входу в які слід заздалегідь отримати перепустку. Крім цього, зазвичай, біля парків можна замовити номер або кімнату в невеличкому готелі, мисливських будиночках або приватному секторі. А якщо Ви бажаєте побувати в безпосередній близькості з природою, то тут дозволено розбивати кемпінги.

Заповідники Болгарії є унікальними і відіграють велику роль не тільки для своєї країни, а й для світового співтовариства в цілому.

На півночі Болгарії розкинувся заповідник Сребрина. Назвою він зобов'язаний озеру Сребрина, що в перекладі означає «Срібне озеро» яке розташоване на його території. Заповідник був заснований в 1952 році і отримав статус – заповідника світового значення. Його протяжність 600 га. Основною причиною, по якій ці місця отримали статус заповідника є величезна кількість видів птахів. Озеро, що утворилось в карстовій западині і є цілорічним притулком для місцевих птахів. Більшість з них мешкають там постійно, і лише деякі – перелітні птахи. Важко повірити, що близько двохсот видів птахів мешкають один з одним на такому маленькому просторі.

Більшість мешканців заповідника занесені до Червоної книги – це птахи, риби, черепахи та змії – які також знайшли собі місце біля озера. На берегах озера розташований музей, що належить заповіднику. Звідси орнітологи з допомогою приладів можуть вести спостереження за жаттям і звичками пернатих мешканців заповідника.

Один з самих молодих парків Болгарії – Національний парк Ріла, заснований в 1992 році. Також він і найбільший заповідник – займає майже половину гірського масиву Ріла. Його площа становить 26 500 га.

Назва заповідника, а також однойменних гір прийшли з фракійської мови, де «рула» означало «багато води». Побувавши тут, ви переконаєтесь, що це неспроста – на території розташовуються близько двохсот озер, а також беруть свій початок багато річок та струмків.

Це найцінніша територія, що охороняється в Європі. Тут ростуть хвойні види дерев, мохи, рідкісні лікарські рослини та прісноводні водорості, що занесені в Червону книгу. Місцевість рясніє величезною кількістю різних видів савців, більше 100 видів птахів, земноводних і кількома різновидами риб. Тут ще зустрічаються ведмеді, благородні олені, дикі кабани, орли та інші тварини, що живуть тут у тісному співтоваристві.

В Албене є природний заповідник Балтата – дивне по красі місце, де збереглися рідкісні види рослин і тварин. Крім того, поблизу Албени розташований монастир Арат-теке, в усипальні якого похоронений святий Ак-Азала-бабу, допомагаючи, по повір'ю, знайти втрачених тварин. Також недалеко від Албени знаходиться село Оброчиште, де збереглася турецька фортеця. У Кранево – залишки давньоримської фортеці Катрідзі, а також скальний монастир Аладжа.

Один з найпопулярніших зимових курортів Болгарії – Бансько – живий музей архітектури епохи Болгарського відродження. Тут налічується 120 будинків з настінним розписом. Один з найвідоміших – Велянова Кишта. На особливу увагу в Бансько заслуговують церква Святої Трійці з дзвіницею і годинником і церква першого Пречистого Богородиці з іконостасом, вирізаний з дерева. Із старого і найкрупнішого гірськолижного курорту Болгарії – Боровца – можна з'їздити на екскурсію в царську резиденцію Бистрица і найменше місто Болгарії – Мелник, відомий своїми винами. Також

варто відвідати Рільський монастир, побудований в IX столітті і допомагаючи зберегти болгарську культуру протягом довгих років турецького правління. Більшість споруд монастиря занесена до Фонду Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. З іншого популярного гірськолижного курорту Болгарії – Пампорово – організуються екскурсії в Бачковський монастир. По своїх масштабах і художньому значенні цей прекрасний ансамбль є одним з цікавих пам'ятників Болгарії. Він був заснований в 1083 р. Григорієм Бакуріаном, представником знатного грузинського роду, головнокомандуючим візантійськими військами в Європі. У церкві першого Пречистого Богородиці при монастирі збереглася велика ікона в срібному окладі, принесена грузинами в 1310 році в дар монастирю.

Болгарія славиться своїми національними природними парками. Особливо хороший для туризму парк «Ріла», знаменитий своїми «Сім'ю озерами», а також розташований в найвищій частині Рільського хребта парк «Пірін», що охороняється ЮНЕСКО. Серед спелеологів відомий Врачано – балканський національний парк, на території якого знаходиться печерний заповідник «Враца Карст» (найзнаменитіші печери – «Леденика» і «Тимната Дупка»). У найвищій частині середніх Балкан розкинувся центрально-балканський національний парк, знаменитий найвищим в Болгарії водопадом Праськало (125 метрів). Дістатися до водопаду можна через живописний Троянський перевал, на якому знаходиться Троянський монастир.

Русенський національний парк відомий завдяки розташованим на його території руїнам середньовічних замків і живопису в скальних храмах. Також варто відвідати один з найменших парків Болгарії – «Сините Камині» з неймовірно живописними гірськими ландшафтами, і найновіший і найбільший парк Болгарії – Національний парк «Странджа». Поблизу міста Галасливий є національний парк «Плато Шуменське», на території якого зустрічається понад 500 видів рослин і мешкає більше 100 видів птахів, а також розташований археологічний заповідник фортеця Шуменська.

2.3 Структура і динаміка туристичних потоків лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії

Болгарська туристична влада задумалася про те, як відокремити тих іноземців, хто приїжджає в країну на відпочинок і залишає гроші, від тих, хто слідує транзитом або приїжджає в пошуках роботи, і вирішили змінити підхід до статистики.

Кількість візитів іноземних туристів до Болгарії не збігається з індикатором кількості візитів іноземців в Болгарію, тому що не кожен іноземець є туристом. Сьогодні розрізняємо візити іноземців за програмними цілями прибуття: це не тільки відпочинок, а й транзит, пошук роботи, відвідування родичів. Наприклад, в 2016 році в Болгарію приїхало в цілому 10,6 млн іноземців. З них транзитом – 2,3 млн осіб. Виходячи з цього, ми можемо сказати, що 8,3 млн осіб відвідали Болгарію з метою туризму.

Ряд експертів вважає, що Болгарії цілком під силу приймати більшу кількість туристів, приймаючи до уваги такі фактори, як безпека, відсутність мовного бар'єру, а також велика кількість апартаментів на узбережжі, що дозволить заощадити на відпочинку великій родині з 4-5 чоловік. На користь відпочинку в Болгарії та різноманітність екскурсійних програм, включаючи православний туризм.

Болгарія залишається в п'ятірці найбільш запитуваних літніх напрямків відпочинку, поступившись в популярності Туреччині, Греції, Іспанії та Кіпру. У порівнянні з минулим роком балканський напрям додало приблизно 1 процентний пункт. Частка Болгарії в загальній кількості пошукових запитів склала 7,49%, в той час як відпочинок в Туреччині шукали 26,01% туристів.

Виступаючи на НТС, міністр туризму С. Балтова розповіла, що Болгарія стає все більш популярним туристичним напрямком, про що свідчать показники зростання числа бронювання на основних генеруючих тур-потік ринках. Так великі німецькі туроператори повідомляють про

збільшення числа заявок на відпочинок в Болгарії від 22 до 45% в порівнянні з аналогічним періодом минулого року. На основі даних польотних програм, отриманих аеропортами Варни і Бургаса, в літній період спостерігається значне збільшення обсягів авіап перевезення з ряду європейських країн. Так число рейсів з Нідерландів на курорти Болгарії виростає в літньому сезоні на 57%, з Франції – на 40%, Чехії – на 31%, Словаччини – на 21%, Швеції – на 15%, Польщі і Фінляндії – на 9%, і з Німеччини – на 6%.

Міністерство туризму країни вживає всіх необхідних заходів для забезпечення якісного відпочинку туристів. Так своєчасну медичну допомогу відпочиваючим в трьох приморських районах – Варна, Бургас і Добрич – готові надати 571 лікар загальної практики з 40 медичних установ.

Відомством перевірена підготовка до сезону 388 туристичних об'єктів на чорноморському узбережжі, а також 25 SPA-центрів. Триває робота по укладанню договорів концесії на оренду пляжів. В даний час таких контрактів підписано вже 63: концесіонери зобов'язані містити пляжі в порядку, підтримувати їх в належному санітарному стані і виробляти загальний благоустрій.

Одними з найважливіших умов успішного сезону в Болгарії називають забезпечення безпеки туристів. У зв'язку з цим Міністерство туризму проводить регулярні зустрічі з контролюючими органами та спеціалізованими установами, що відповідають за ці питання. Оголошено тендер на експлуатацію інтегрованої системи туристичної інформації (Estia), а також створення системного реєстру об'єктів розміщення, щоб створити можливість в режимі реального часу відстежити всіх перебувають в країну іноземців, а також вивести «з тіні» нелегальні готелі та апартаменти. Напередодні старту високого сезону Болгарія візьме участь у всіх найбільших міжнародних виставках.

Розділ III. Стратегія і перспектива розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії

3.1 Особливості державної підтримки лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії

В сучасних умовах лікувально-оздоровчий туризм займає одне з провідних місць у туристичній галузі. Адже значне збільшення прибутків населення економічно розвинутих країн, розвиток транспортного сполучення, забруднення екології, внаслідок індустріального розвитку, та активна пропаганда здорового способу життя змушує багатьох шукати оздоровлення та відпочинок у інших, екологічно сприятливих регіонах. Лікувально-оздоровчий туризм є одним із пріоритетних напрямів розвитку як іноземного, так і внутрішнього туризму в Болгарії. Цьому сприяють потенційні та наявні в Болгарії лікувальні ресурси та природні умови, що дуже схожі до європейських країн.

Лікувально-оздоровчий туризм в Болгарії визнаний одним із пріоритетних напрямів. Проте, не зважаючи на вигідне геополітичне розташування, наявність цінних лікувально-рекреаційних ресурсів та конкурентоспроможну туристичну базу для розвитку практично усіх видів туристичної діяльності, лікувальнооздоровча сфера перебуває в стані хаотичного та повільного розвитку. До основних перешкод її розвитку доцільно віднести:

- незбалансованість соціальної та економічної ефективності використання рекреаційних ресурсів та необхідність їх збереження;
- слабку матеріальну базу багатьох об'єктів лікувально-оздоровчої інфраструктури;
- невідповідність переважної більшості оздоровчих закладів міжнародним стандартам;

- недостатню увагу органів влади до проблем розвитку лікувально-оздоровчої галузі, зокрема при розробці стратегій та програм економічного розвитку;
- низький рівнем менеджменту та зношеність основних фондів;
- практичну відсутністю інвестицій;
- низьку ефективність системи просування лікувально-оздоровчих продуктів на ринок;
- недосконалість нормативно-правової бази;
- недостатність методичної, організаційної, інформаційної та матеріальної підтримки суб'єктів підприємництва лікувально-оздоровчої індустрії з боку держави;
- недостатній рівнем якості обслуговування у підрозділах харчування лікувально-оздоровчих закладів та недостатня забезпеченість висококваліфікованими спеціалістами.

В цілому мінімізація проблем лікувально-оздоровчого туризму дозволить реалізувати заходи щодо поліпшення якості послуг оздоровлення та рекреації, задоволення попиту населення на оздоровчі послуги. Лікувально-оздоровчий туризм в Болгарії може стати складовою поповнення бюджету. А в перспективі його питома вага у поповненні бюджету країни може значно зрости. Розвиток лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії пов'язаний з розвитком таких секторів економіки, як транспорт, виробництво товарів широкого вжитку та лікувально-оздоровчого призначення, торгівля, будівництво. А також розвиток лікувально-оздоровчого туризму може відіграти роль каталізатора структурної перебудови економіки.

Державне регулювання лікувально-оздоровчого туризму здійснюється з метою: забезпечення прав громадян на відпочинок, відновлення та зміцнення здоров'я, задоволення духовних потреб та інших прав; захисту прав і законних інтересів туристів і суб'єктів туристичного бізнесу; відновлення та

збереження цілісності лікувально-оздоровчих ресурсів держави; створення сприятливих умов для удосконалення й розвитку індустрії лікувально-оздоровчого туризму, підтримки пріоритетних напрямів лікувально-оздоровчої діяльності. Завданням політики держави у сфері лікувально-оздоровчого туризму є забезпечення комплексного і збалансованого розвитку цієї сфери з урахуванням її специфіки. Для цього держава може застосовувати ряд важелів прямого і непрямого впливу. Таким чином, розвиток лікувально-оздоровчого туризму в Україні відбуватиметься на ринкових засадах і перебуватиме під регулюванням держави на основі законодавства, національної політики та індикативного планування лікувально-оздоровчого туризму.

Комплексний підхід до формування сучасного ринку лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії диктує необхідність вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює правовідносини в сфері модернізації санаторно-курортного комплексу, системи оподаткування, вирішення питань власності, системи державного регулювання і підтримки туристичної діяльності.

До основних пріоритетних напрямів державної політики розвитку лікувально-оздоровчого туризму в країні належать: коригування національної системи сертифікації курортно-оздоровчих послуг та категоризації санаторіїв як засобів розміщення з урахуванням процесів інтеграції Болгаріїв міжнародний туристичний ринок; удосконалення системи лікувально-оздоровчого сервісу новими програмами під конкретну матеріально-технічну базу; активізації організації ближнього туризму в умовах санаторно-курортного лікування; удосконалення нормативно-правової та податкової бази, адаптації її до світових стандартів і контролю за дотриманням законодавства; гармонізація законодавства Болгарії про туризм до стандартів ЄС та світових вимог; розвиток співпраці з іншими країнами і міжнародними лікувальнооздоровчими організаціями; врегулювання питань землекористування, системних заходів з управління екологічним станом

рекреаційних зон, формування реєстрів курортних і екскурсійних об'єктів, природних лікувальних ресурсів, проведення експертних досліджень стану екологічної обстановки на лікувальнооздоровчих територіях; заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії лікувальнооздоровчого туризму та створення нових робочих місць; під час формування політики перспективного розвитку лікувально-оздоровчого туризму, визначення форм та методів державного регулювання сфери лікувальнооздоровчого туризму, обов'язкове врахування негативних та позитивних факторів, пов'язані з політичною, законодавчо-правовою та соціально-економічною ситуацією в країні та у світі.

3.2 Перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії

Європа - найбільший у світі ринок курортних послуг доходи, здоров'я та їх працівників. У 2011 році вони були 22 618 здравниць, які отримали 18,36 млрд. доларів доходу (США) та працювало 441 768 осіб [84].

Багато європейських туристів, які шукають дешевий курорт, користуватися послугами медичних та медичних закладів у центральній та західній частині країни Східної Європи, таких як Болгарія, Хорватія та інші.

Чорноморські курорти Болгарії (Золоті піски, Померанія, Св Костянтин і Єлена) характеризується лікуванням запалення легенів захворювання, захворювання опорно-рухового апарату. Природні засоби для медицини одночасно - джерела Сіарка, термальні мінеральні джерела, болотні курорти, лікарня з солоною водою.

За даними Болгарського інституту туризму, це близько 4% від усіх внутрішні поїздки відбулися для відновлення та лікування (у Болгарії є 44 курорти та 70 районів с спа-центр). Більшість болгар їздили з цією метою у 2008 році відпочинок (близько 53% для внутрішніх та закордонних подорожей).

Вітчизняні науковці дають визначення лікувально-оздоровчого туризму з точки зору усталеної санаторно-курортної системи, яка збереглася ще з радянських часів. У західній науковій літературі найчастіше використовують такі поняття як «health tourism», «medical tourism», «wellness & spa tourism». Наведені поняття є складовими західноєвропейської моделі лікувально-оздоровчого туризму. За цією моделлю туристи та відпочиваючі розміщуються у готелях (більшість з яких раніше були санаторіями), які відомі своїми професійними інноваціями та багатим досвідом в області медицини і відпочинку. Закордонна практика розуміння лікувально-оздоровчого туризму та його особливостей концентрує свою увагу на покращенні стану здоров'я, яке є основним мотивом подорожі;

гармонійному поєднанні медичних та інших оздоровчих послуг з послугами розваг та проведення дозвілля; особистій ініціативі туриста при формуванні програми перебування та лікування і відповідальності за надані послуги, їх загальний ефект. У статті для виявлення проблем та перспектив розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Болгарії було зроблено порівняльний аналіз з такими країнами Центральної Європи як Польща, Чехія, Угорщина та Словаччина. Ці країни є найближчими європейськими сусідами України, які надають послуги лікувально-оздоровчого туризму високої якості, що пояснюється наявністю сприятливих природних умов та ресурсів, а також відповідної інфраструктури.

Таким чином, було зроблено порівняльний аналіз за такими показниками:

- рейтинг туристичної та інвестиційної привабливості країн регіону;
- історія розвитку санаторно-курортної та лікувально-оздоровчої справи країн Центральної Європи;
- природні ресурси для функціонування лікувально-оздоровчої сфери;
- кількісні показники лікувально-оздоровчої діяльності;
- якісні показники діяльності найвідоміших курортів країн регіону.

Щодо перспектив все більше експерти сьогодні говорять про зростання економіки Болгарії :

- підвищення кредитного рейтингу;
- падіння рівня безробіття, заняття більшості працівників у туристичному секторі;
- зменшення процентних ставок по кредитах;
- появу додаткових джерел фінансування для покупки нерухомості (інвестиційні фонди нерухомості, житлові кооперативи);

- податкове законодавство Болгарії стимулює інвестиції в нерухомість;
 - низький податок на нерухомість;
 - Болгарська економіка продовжуватиме зростати на 5,5% — 6% у рік;
 - корпоративні податкові ставки будуть понижені до 10%;
 - Біля 14.6% річного приросту числа іноземних туристів до Болгарії;
 - уряд зможе використовувати приватний сектор для ефективної спільної роботи по сприянню розвитку туризму у Болгарії;
 - Болгарія повільно і цілеспрямовано перетворюється на країну з курортами міжнародного рівня;
 - інфраструктура курортів, що розвивається, і сервіс поступово роблять Болгарія курортом європейського класу
 - покращується і збільшується готельна база, сервіс, інфраструктура курортів.
- Сектор туризму в Болгарії буде як і раніше показувати стійкий характер до 2013 року. Економічний спад, що продовжується, зробить негативний вплив на внутрішньозв'язаний туристський дохід до Болгарії більш як на 408 тис. Євро. У 2010 році буде спад як туристів і доходів від туризму. Після 2010 року болгарська туристична індустрія буде виходити повільно, з середнім темпом зростання у розмірі 2% у рік аж до 2013 року. Названі чинники будуть приводити до стимулювання розвитку туризму у країні, покращенню туристичної бази відпочинку за рахунок реконструкції та купівлі нової нерухомості під туристичний бізнес. Болгарія в даний час є однією з найпривабливіших країн для інвестування. Протягом останніх трьох років спостерігається стабільне і закономірне зростання цін на нерухомість в Болгарії. У 2004 році Болгарія вступила в НАТО, а вже з 2007 року ця країна член Євросоюзу. Зростання інвестицій в економіку Болгарії в даний час визначається зростанням сектора роздрібної торгівлі, причому покупки торговельних центрів здійснюються по всій країні.

3.3 Українсько-болгарські зв'язки у галузі туризму

Важливе місце на балканському напрямі зовнішньополітичних інтересів України посідає Республіка Болгарія. 5 грудня 1991 р. уряд Болгарії офіційно визнав Україну як незалежну державу, а 13 грудня того ж року було встановлено дипломатичні відносини на рівні посольств. Основою міждержавного співробітництва є Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною і Республікою Болгарією від 5 жовтня 1992 р., укладений Президентами України і Болгарії — Л. Кравчуком і Ж. Жолевим. Болгарія є важливим партнером України насамперед з огляду виходу на Балкани, транспортування енергоносіїв, що включає будівництво трансконтинентальних магістралей, коридору Схід-Захід, нафтогазопроводів з Азії до Європи, будівництво нових мостів через Дунай. Болгарське керівництво неодноразово наголошувало, що відносини з Україною є пріоритетними та стратегічними. Особливе значення для розбудови цих відносин мали зустрічі на найвищому рівні. В березні 1998 р. у Софії було підписано Декларацію про подальший розвиток та поглиблення співробітництва між двома країнами, а також низку угод про співпрацю у митних справах, науково-технічній сфері, фармакологічній промисловості тощо. Розвивається торговельно-економічне співробітництво між країнами. У структурі імпорту з України переважають сировина та напівсировинні вироби: мінеральне паливо (кам'яне вугілля та кокс), чорні метали, залізна руда, продукція хімічної промисловості. У болгарському експорті в Україну переважають фармацевтичні, парфумерні та косметичні вироби, продукти нафтопереробки, харчової та машинобудівної промисловості. Як перспективні розглядалися поставки до Болгарії пшениці, спирту, племінної худоби, насіння, машин, обладнання та запчастин, а також спільне виробництво елітного безвірусного посадкового матеріалу, підготовка кадрів та ін. Особливу роль у двосторонніх контактах відіграє регіональне співробітництво, а саме в рамках Організації Чорноморського економічного

співробітництва (ОЧЕС), інституалізацію якого активно підтримує болгарська сторона. Болгарія продовжує координацію дій та співробітництво у рамках ОЧЕС та ЦЕФТА, планує й реалізує створення вільних економічних зон. Через обмежені фінансові можливості обох сторін співробітництво у військово-технічній галузі розвивається незадовільно. Підписана у липні 1996 р. програма двостороннього співробітництва в галузі військово-промислового комплексу реалізовувалася повільними темпами. Міждержавна комісія з питань військово-технічного співробітництва визначила пріоритетні напрями двосторонньої співпраці та узгодила перелік спільних проєктів у галузі озброєння і військової техніки.

Україна є одним із основних торговельних партнерів Болгарії. Ця країна пропонує українському ринку широкий асортимент товарів: продукти харчової промисловості та обладнання для неї, вироби з електроніки, підйомно-транспортні засоби, машини для металообробки, керамічну плитку, вироби легкої промисловості, санітарне обладнання тощо. Україна успішно постачає вугілля для теплоелектростанцій Болгарії. Болгарські інвестиції в Україну, що охоплюють близько 200 українських підприємств, 122 з яких спільні, перевищують 20 млн. доларів США, тоді як українські інвестиції в Болгарії становлять 1,3 млн. доларів. Серед позитивних прикладів співпраці – будівництво і запуск болгарською фірмою АТ «Приста-Ойл» сучасного перевалочного комплексу зі зберігання й перевантаження базових масел в Одесі: інвестиції в підприємство сягають 5 млн. доларів, а спроможність комплексу—180 тис. тонн масел на рік. Швидко розвивається співпраця одеського порту «Іллічівськ» із болгарськими відповідними структурами: діє поромна переправа Поті – Іллічівськ— Варна тощо. Нагадаємо, що Україна і Болгарія співробітничать не тільки у сфері торговельного судноплавства, ай енергетики. Значно просунулися країни у вирішенні питання щодо візових вимог. Введено низку пільг на отримання болгарських віз, деякі з них видаються безкоштовно. Такі пільги поширюються на учасників культурних

заходів, спортивних змагань, навчальних курсів, спеціалізація, на організованих туристів, осіб до 16 і після 60 років. У жовтні 2004 р. після чергових консультацій зовнішньополітичних відомств було скасовано вимоги щодо наявності запрошень для поїздки в Болгарію, а також введено процедуру спрощеного одержання віз водіями міжнародних маршрутів. Міцне коріння історичних зв'язків між українськими і болгарськими народами є лише однією з причин сучасного висхідного розвитку відносин близького співробітництва і партнерства між Болгарією та Україною в усіх галузях громадсько-політичного, економічного і культурного життя. Водночас привертає увагу те, що недостатня увага приділяється створенню договірної правової бази в таких галузях, як енергетика, будівельна індустрія, природоохоронні та ресурсозберігаючі технології, боротьба зі злочинністю, взаємодопомога в митних, цивільних і кримінальних справах. Перспективи співпраці з Болгарією вбачаються також у здійсненні реабілітаційних проектів, як, наприклад, уже досягнута між міністерствами охорони здоров'я двох країн домовленість про створення на півдні України спільного українсько-болгарського кардіологічного центру тощо.

Сучасні думки висловив М. Балтажі. Він чітко вказав що, для України Болгарія не має більше політичних гравців і відрізняється від ключових гравців Чорного моря та Південно-Східної Європи. Українсько-болгарські відносини завжди були дружніми відносинами. Існують глибокі історичні корені та потенціали, які підтверджують деякі успіхи, як двосторонні, так і міжнародні в різних регіонах. Вони не хотіли розділяти два надійних на великих і малих. Усі аспекти та напрямки для нас дуже важливі. Це створює "мозаїку" двосторонніх відносин.

Також, він вказував, що його перебування в Болгарії на посаді посла співпало з відзначенням 20-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між нашими країнами. Це була дуже важлива подія в наших двосторонніх відносинах. На той час було зроблено багато, особливо в політичній

співпраці. Так, цезустріч Президента України В. Януковича з Президентом Болгарії Г. Пирвановим в Астані (Казахстан), офіційний візит голови Національної Асамблеї Цецьки Цачевої в Україну минулого вересня, шосте засідання українсько-болгарської міжурядової комісії з питань економічного співробітництва. Це все сприяло досить високому рівню міжпарламентської співпраці, плідна співпраця в рамках міжнародних та регіональних організацій, включаючи ООН, ЄС, НАТО, а також Ради Європи, ОЧЕС та інших. Ефективно розвивається дієвий механізм регулярних консультацій між Міністерствами закордонних справ України та Болгарії.

Сьогодні одним з головних завдань, пов'язаних з нашими відносинами, є створення широких двосторонніх підприємств, реалізація конкретних реальних проектів, а також рівноправні відносини. Компанії Motiv було представлено, що в 2008 році вона була розповсюджена серед інших продуктів і досягла рекордного рівня 1,5. Доларів США. Показавши позитивну тенденцію, зафіксовану в першому кварталі цього року, можна досягти виходу в поточному році, який перейшов до рівня кризи.

Посилення взаємодії між українськими та болгарськими регіонами. Підписано низку угод про співробітництво та партнерство. Традиційно культурно-гуманітарне співробітництво між нашими країнами відрізняється високим рівнем активності. Українська меншина в Болгарії, як і болгарська меншина в Україні, є двома "мостами", що з'єднують наші країни. Я хотів би підкреслити, що всі ці аспекти є реальною основою для оптимістичного погляду на майбутнє українсько-болгарських відносин, а для Болгарії Україна була і залишатиметься вірним та надійним партнером.

Також, в думках М. Балтажі можна побачити що існує значний потенціал для співпраці між цими двома країнами у всіх сферах - від політичного діалогу та економічного, науково-технічного та культурного співробітництва. Але в економічному плані ми розглядаємо Болгарію, як і весь Балканський регіон, як перспективний ринок продукції українських

виробників. Сьогодні торговельно-економічне співробітництво з Білоруссю здійснюється в різних галузях, включаючи металургію та енергетику. Україна пропонує різні види металевих виробів та пристроїв. Ви знаєте, що деякі ТЕС у Болгарії використовують українське вугілля. Наші компанії беруть участь у модернізації болгарських газотранспортних споруд та охоронних систем на АЕС «Козлодуй». Зі свого боку, Болгарія пропонує українську фармацевтичну та косметичну продукцію, а болгарські винороби мають великі можливості продавати свою продукцію. Я думаю, що паралельно з традиційними предметами взаємної торгівлі настав час пропонувати нові, більш технологічні продукти. Хочу підкреслити, що деякі болгарські інвестори, такі як Prista Oil та Kaolin, успішно працюють в Україні. Також активно розвивається співпраця в аграрному секторі. Тому існують реальні перспективи на ринку болгарського бізнесу, який має досвід персоналу та сучасні технології.

У контексті підготовки до Чемпіонату Європи з футболу 2012 року (Україна та Польща прийматимуть) також є значні можливості інвестувати в діяльність готелів, будівництво доріг, мостів та іншої інфраструктури. Ми очікуємо, що ці інвестиції становлять понад 20 мільярдів доларів. США. Україна, як велика європейська країна, має дуже привабливі умови для іноземних інвесторів через сприятливе географічне положення, транспортне сполучення у Чорному морі та Дунаї та ряд інших факторів. Це відкриває перспективи розвитку співпраці в інших сферах, особливо в галузі енергетики. Українські підприємства та компанії, що виробляють найсучаснішу та технологічно прогресивну продукцію, готові брати участь у реалізації великих енергетичних проєктів у Болгарії.

У галузі енергетики ми приділяємо особливу увагу безпеці атомних електростанцій, що набуло надзвичайного значення у зв'язку з аварією на АЕС в Фукусімі. У цьому контексті ми сподіваємось, що, незважаючи на об'єктивні фінансові труднощі, Болгарія також приєднається до країн-

донорів, які внесли відповідний фінансовий внесок під час Конференції донорів у квітні цього року. відбувся в Києві з ініціативи Президента України.

Далі М. Балтажі підкреслював що, культурні відносини між Болгарією та Україною розвиваються досить динамічно. Минулого року при Посольстві було відкрито Культурно-інформаційний центр, основним завданням якого є пропаганда української культури в Болгарії, а також поширення інформаційних матеріалів для створення позитивного іміджу України у приймаючій країні. Ми не повинні недооцінювати діяльність двох наших почесних консулів – П. Бобокової в Русе та Д.а Георгієва в Пловдиві, які дуже активні. Їх фінансова підтримка допомагає у виконанні основних завдань Культурно-інформаційного центру. Так, добре відзначалио 20-ту річницю Незалежності України, 15-ту річницю Конституції України та 20-ту річницю встановлення дипломатичних відносин між Україною та Болгарією. Ми вже розробили плани дій до наступних річниць Незалежності України, який включає низку культурних заходів, таких як виставки, конференції, «Тиждень українського кіно» в Русе та багато інших.

Мені здається, що в цій галузі є ще невикористані можливості, і якщо зусилля посиляться, болгари дізнаються більше про Україну, її багатовікову історію та культуру.

Звертаючись до думки М. Балтажі можна констатувати що, Болгарія має великий досвід в галузі туризму, і українці традиційно зупиняються на болгарському Чорноморському узбережжі, де створена сучасна інфраструктура. Ціни та рівень обслуговування цілком достатній. Порівняно з минулим роком 2009 року кількість українських туристів, які відвідують Болгарію, зросла на 30 відсотків до 200 000. З іншого боку, в Україну відвідало лише 10 000 болгар, що недостатньо. Тому існують можливості для співпраці.

Далі виходячи з роздумів про розвиток наших країн можна підтвердити і зазначити, що Україна має величезний потенціал, починаючи з Криму, Закарпаття та Східної України. Київ, як столиця, дуже гарне європейське місто. До нас приїжджає багато іноземних туристів з різних країн. Особливо в контексті фіналу Чемпіонату Європи 2012 року ми отримали велику кількість іноземних туристів і особливо з Болгарії. Я вважаю, що реальні можливості для двостороннього співробітництва є частиною Дунайської стратегії ЄС, в якій туристична галузь визнана одним із пріоритетних напрямків.

В контексті членства Болгарії в ЄС та майбутнього приєднання до Шенгенської зони ми очікуємо подальшої лібералізації віз для громадян України. Це збільшить потік туристів з України.

Це питання постійно піднімається під час переговорів між українською та болгарською делегаціями. Це також є предметом переговорів між Україною та ЄС. У 2007 році були підписана угоду про спрощення оформлення віз для громадян України, до якої приєдналася Болгарія. Україна очікує подальшого ослаблення віз. У зв'язку з цим ми вдячні болгарській стороні за підтримку. Україна реалізує план дій щодо візової лібералізації для скасування віз для наших громадян найближчим часом. Ми також чекаємо допомоги, оскільки Болгарія традиційно підтримує Україну на шляху європейської інтеграції.

Сучасна Болгарія розглядається як дуже важливий партнер в геополітичному контексті Чорноморського регіону та Південно-Східної Європи. Ми вважаємо, що інтерес до цих регіонів дуже високий, враховуючи розширення ЄС та НАТО, а також багато інших чинників, які слід враховувати, включаючи необхідність нових маршрутів для транспортування газу, нафти та інших джерел енергії. Тому спільні зусилля України та Болгарії, які є дуже важливими та ефективними гравцями в цьому регіоні, повинні бути зосереджені, щоб забезпечити стабільність у цьому регіоні.

Наші відносини розвиваються досить успішно в рамках Оперативної міжнародної військово-морської групи BLACKSEAFOR.

Сьогодні мона говорити і про етнічних болгар, які проживають в Україні. Так, можна підкреслити, що лише Україна надала власну територію найбільшій болгарській діаспорі за кордоном (близько 250 000 осіб). Болгарська меншина існує в Україні вже понад 180 років. Для цих болгар Україна стала новою батьківщиною, що стало можливим завдяки послідовним зусиллям та політиці українського уряду, а також завдяки підтримці Болгарії. Сучасна Україна зуміла забезпечити права та можливості болгар на законодавчому рівні, в тому числі для задоволення культурних потреб, розвитку їх рідної мови, національних традицій та звичаїв.

Газета «Роден край» виходить в Україні, фінансується з державного бюджету. У навчальних закладах Києва, Одеси та Ізмасто є факультети та факультети болгарської студії, а також у болгарській молодшій школі та Приморській українсько-болгарській регіональній багатопрофільній середній школі. Болгарська діаспора в Україні може розглядатися як важливий фактор, який позитивно впливає на двосторонні відносини між Україною та Болгарією. Болгарська сторона завжди вдячно відзначає зусилля керівництва нашої країни щодо підтримки болгарської національної меншини.

Лише після проголошення незалежності Україна ці зв'язки стали тіснішими та міцнішими. Курси болгарської мови та культури, які проводить Міністерство освіти, науки та молоді Болгарії, стали дуже важливими. Практика викладання болгарських українців у коледжах Болгарії також має хороші результати.

Не можна робити порівняння наших країн. Країна сильно змінилася з початку 1990-х рр. По-перше, Болгарія є членом ЄС та НАТО. Тоді було важко уявити. Сьогодні Болгарія є демократичною європейською країною. Перехід від тоталітаризму до демократії та ринкової економіки відбувається

дуже повільно і болісно - саме це зараз відчуває Україна. Реформи Президента України та Уряду України, оголошений курс модернізації, спрямовані на підвищення рівня життя українців, які цього заслуговують. Перші результати впровадження реформ, інколи не завжди популярних, демонструють, що ми знаходимося на правильному шляху. Реформи отримали позитивну оцінку міжнародних спостерігачів та експертів, у тому числі з МВФ.

Для нас важливим є вивчення досвіду Болгарії. З початку 90-х років країна отримала дуже гарний досвід у проведенні реформ і ми вважаємо, що в наших спільних інтересах є його вивчення та, наскільки це можливо, його використання. Нещодавно колишній Віце-прем'єр-міністр – Міністр соціальної політики України С. Тігіпко провів плідні переговори із Віце-прем'єром РБ С. Дянковим, Міністром соціальної політики РБ Т. Младеновим. Особливу увагу було приділено реформуванню болгарської пенсійної системи – дуже актуальному питанню для України.

Таким чином, Ви можете бачити, які зусилля докладає Україна на шляху інтеграції до ЄС, що є основним пріоритетом нашої зовнішньої політики. Тут також є можливості для української сторони в контексті вивчення досвіду Болгарії, зокрема, що стосується особливостей проведення переговорного процесу.

Висновок

У даній роботі було розкрито особливості розвитку туризму, форми його організації, етапи та методи розвитку. Також в роботі було надано характеристику основних туристичних ресурсів та пам'яток Болгарії та виявлено перспективи розвитку туристичних ресурсів столиці.

Сучасна Болгарія є членом Міжнародного туристичного союзу (Всесвітня Туристична Організація, World Tourism Organization, WToO).

Туризм в Болгарії сьогодні перетворився в одну з головних галузей світового господарства. Для багатьох держав туризм став важливим джерелом іноземної валюти, зайнятості, він сприяє розвитку торгівлі, деяких галузей промисловості і послуг.

Болгарський туризм, після невеликого застою, зараз починає прориватися на світовому туристичному ринку. Туристична індустрія Болгарії має дохід, починаючи з 2000 року, більш ніж 1 мільярд євро на рік. Йде процес реконструкції безліч готелів, будуються нові, сучасні будівлі, створюється інфраструктура туристичного бізнесу високого класу.

Зараз потік туристів зростає з року на рік, очікується, що країна скоро перетвориться на новий центр європейського туризму, як це сталося в Португалії і Туреччині. За останні два роки туризм став провідною експортною галуззю болгарської економіки, що забезпечує понад 400 тис. Робочих місць, а згідно з даними Болгарського національного банку, валютні доходи від туризму в період січень-квітень 2003 р збільшилися на 12,5% в порівнянні з тим же періодом минулого року. Болгарія стає туристичним хітом на ринках ряду європейських країн і відновлює свої позиції на ринках Росії (зростання 45%) і України (зростання 40%). Практично, повсюдно поширене серед жителів міст знання російської мови, а ще й близькість мов, спільні історичні та культурні корені роблять спілкування відпочиваючих з місцевим населенням і обслуговуючим персоналом легким і приємним.

Туризм в Болгарії є однією з основних Галузі болгарської економіки. Тут добро розвинуті всі види туризму – рекреаційній, спортивні, культурні та Інші. Болгарія є особливо популярним туристичним напрямком для оздоровчого, чорноморського, Гірського, культурно-археологічного та спелеотуризму.

Болгарія володіє Дуже цінними рекреаційніми ресурсами. Має вигідне економіко-географічне положення, багаті природно-кліматичні ресурси, чисельні пам'ятки історії та культури.

Найпопулярніші курорти Болгарії – Албена, «Золоті піски», Сонячний берег, Сонячний день, Несебр, Поморіє, Дюни, Святий Влас, Святий Константин, Обзор, Еленіте, Созополь, Кітен.

Зробивши аналіз головних видів туризму в Болгарії можна підкреслити і дати оцінку всій країні.Ця держава багата на об'єкти ЮНЕСКО, що говорить про те, що країна ретельно стежить за збереженням культурного спадку.

Болгарія є дуже сильною та впливовою державою, яка швидкими темпами просуває себе і свій туристичний продукт на європейському ринку. А її столиця Софія, завдяки розвинутій інфраструктурі, наявності величезної кількості історичних, культурних, пізнавальних та природних пам'яток на ресурсів, ще довгий час буде залишатись столицею міжнародного туризму.

В роботі було проаналізовано сучасний стан розвитку туризму у Болгарії, встановлення статистики зростання відвідування туристів з кожним роком. Найбільш перспективний шлях розвитку туризму – інвестиції у внутрішній туризм, подальший розвиток транспортної системи та розробка нових туристичних дестинацій.

Список використаних джерел та літератури

1. Сенкевич Ю.В. Путешественнику на заметку: Изучение Болгарских рекреационных ресурсов / В.Ю. Сенкевич; Изд-во Тривиум, 2009. 321 с.
2. Кононов А.А. Мир и его творения: 4 ч. Достояния Болгарии / Александр Кононов. – М.: АСТ: Астрель, 2005. 65 с.
3. Кукушкин С.М. Страны и их культуры: Болгария / Сергей Кукушкин; Изд-во Атриум, 2008. 120 с.
4. Вокруг Света. – 2008. - №3. 132 с.
5. Все про світ: Країни. Прапори.Герби: Енцикл. довід./Відп. за вик.. М.Ілляш.-К: Школа, 2001. 662 с.
6. Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни: Підручник. К: Либідь В.М.Юріковський. 2000. 416 с.
7. Дмитриев К. Болгария. - М.:Государст. соц.-экон. из-во, 1941. 301с.
8. Добровольский Е., Северяк С. Болгария знакома и незнакома. -М.: Политиздат, 1980. 229с.
9. Соціально-економічна географія закордонного світу; Вольський В.В., Родіонова І.А., Слука А.Є. та ін.; Дрофа; 2003. 495с.
10. Географія картинкавіту Кн. 1 Загальна характеристика світу 3-е изд., Максаковский В.П., Дрофа; 2003. 245с.
11. Світова економіка; Колесова В.П., Осьмовой М.М., Флінта, МПІСІ 2002. 480с.
12. Економічна географія зарубіжних країн. /С.І. Ледовських, М.С. Рожін/, М.,- 2005. 189с.

13. Країни і народи. Зарубіжна Європа. Східна Європа Серія: Країни та народи; ред. Максаковский В.П., Токарев С.А., Гроздова І.М. та ін.; 2002. 381с.
14. Wellness Tourism and Medical Tourism: Where Do Spas Fit? [Електронний ресурс]; RESEARCH Report: Global Spa Summit 2011 – Режим доступу:
<http://www.globalspasummit.org>
15. TUI AG (Touristik Union International) [Електронний ресурс] / -
<http://www.tui-group.com/en>).
16. Tourism highlights 2011 Edition, UN WTO [Електронний ресурс] / World Tourism Organization UNWTO. – Режим доступу:
<http://mkt.unwto.org/en/content/tourism-highlights>
17. The Spa Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.thespaforum.com>
18. The Global Spa Economy [Електронний ресурс] / Global Spa Summit/ –
Режим доступу: <http://www.globalspaandwellnesssummit.org/>. 19. SpaGoersCom [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.spagoers.com/spasearch.html>
20. .Spa wellbeing magazine [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.:
<http://www.spawellbeing.com>
21. Spa Industry Benchmark [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://www.intelligentspas.com/main/main.asp>
22. .Monroe M. What is wellness? / М.Монрое [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.inneridea.com>

23. Федорченко В. К. Туристський словник-довідник: Навч. посіб. / В.К.Федорченко, І. М. Мінін. – К.: Дніпро, 2000. 160 с.
24. Увесь світ у цифрах і фактах: Довідник. - 2-е вид., випр. та допов. – К.: Мапа, 2010. 149 с.
25. Туризм та активний відпочинок [Електронний ресурс] / Веб-портал, що містить інформацію про спа, веленес ресурси в Україні, а також діловий туризм. – Режим доступу: <http://spa.net.ua/>
26. Туризм в Україні. – К.: Державний комітет статистики України, 2008. 223 с.
27. Томаневич Л. Про побудову організаційно-управлінської моделі в сфері туристично-рекреаційної діяльності в Україні / Л. Томаневич // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Чернівці: АНТ Лтд, 2005. - Вип. IV. Економічні науки. – Ч.1. – С. 221-231.
28. Томаневич Л. Основні шляхи підвищення ефективності розвитку міжнародного туризму в Україні / Л. Томаневич // Формування ринкової економіки в Україні. Наук. зб. – Вип.6. – Львів: Інтереко, 2005. С-53-57.
29. Томаневич Л. Лікувально-оздоровчий туризм в Україні як об'єкт державного регулювання / Л. Томаневич // Наук. вісник Львівського юридичного інституту внутрішніх справ. – Серія економічна. Вип. 1. – 2005. С.210-217.
30. Томаневич Л. Вплив євроінтеграційних процесів на підвищення ефективності розвитку туризму в Україні / Л. Томаневич // Формування ринкової економіки в Україні. Наук. зб. - Спец. вип. - 13. Львів: Інтереко,

2004. С.186-194.

31. Статистичний бюлетень «Туризм в Україні» / Державна туристична адміністрація України. – К., 2008. 51 с. 32. Статистичний бюлетень «Туризм в Україні» / Державна туристична

адміністрація України. – К., 2006. 49 с.

33. Статистичний бюлетень «Туризм в Україні» / Державна туристична адміністрація України. – К., 2007. 48 с.

34. Статистичний бюлетень «Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні» (2009-2010 рр.) [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/poslugi/skl_10.zip

35. Статистичний бюлетень «Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні» (2010-2011 рр.) [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/poslugi/skl_11.zip

36. Статистичний бюлетень «Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку» (літо 2010-2011 року) [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/poslugi/>

37. Спеціалізований веб портал для спа-туристів [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://www.getawayspas.com>

38. Скабара Р. Передумови та основні напрями інвестування санаторнокурортного господарства Львівської області [Електронний ресурс]

/Роман Скабара. – Режим доступу:

http://conftiapv.at.ua/publ/konferenciji_2011/section_5/peredumovi_ta_osnovn

[i_naprjami_investuvannja_sanatorno_kurotnogo_gospodarstva_lvivskoji_oblas](http://conftiapv.at.ua/publ/konferenciji_2011/section_5/peredumovi_ta_osnovn)

ti/11-1-0-825

39. Сенін В.С. Організація міжнародного туризму / В. С. Сенін. – М., 2003. 217 с.
40. Сапрунова В. Б. Туризм: еволюція, структура, маркетинг / В.Б.Сапрунова. – М., 2005. 102 с.
41. .Самойленко А. А. Географія туризму / А. А. Самойленко – Ростов н/Д: Фенікс, 2006. 368 с.
42. Роїна О. М. Туристична діяльність в Україні: нормативно-правове регулювання / О.М. Роїна; 2-е вид., змін та доп. – К.: КНТ, 2006. 464.с.
43. Пузакова Е. П. Міжнародний туристичний бізнес / Е. П. Пузакова, В. А. Честникова. – М.: Експетрне бюро-М, 1997. 176 с.
44. Про курорти: Закон України / Відомості Верховної Ради. – 2000. – №50./ Ст.435.
45. Про внесення змін до Закону України "Про туризм": Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – №13./ - Ст.180 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1282-15>
46. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: зб. нормативноправових актів; під заг. ред. проф. В.К. Федорченка. – К.: Юрінком Інтер, 2002. 640 с.
47. Масляк П.О. /Країнознавство: Підручник. – К.: Знання, 2007. 292 с.
48. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу: Навчальний посібник / М.

- П. Мальська, В. В. Худо, В. І. Цибух – К.: ЦУЛ, 2004. 272 с.
49. Мальська М..П. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник / М..П..Мальська, Н..В..Антонюк, Н..М..Ганич. – К.: Знання, 2008. 661.с.
50. 7.Кучиркина М. Знакомтесь: SPA-индустрия / М.Кучиркина // Парад Отелей. – 2006. – №3. – С.10-12
51. Ковалев-Случевский К. Spa – новый вид отдыха и лечения: Минипутеводитель: что, почему и где лучше [Электронный ресурс] / К.Ковалев-Случевский.–Режимдоступа: http://www.kkovalev.ru/SPA_1.htm
52. Ідеї для професіоналів СПА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spatrade.com>
53. Загальне положення про санаторно-курортний заклад, затверджене постановою КМУ від 11.07.2001 № 805 [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>
53. Єжов В.В. Спа-технології у відновлювальній медицині та курортології: стан та перспективи розвитку в Україні [Електронний ресурс] / В..В..Єжов, О. А. Гоженко, С. Н. Бучинський, І.Ф. Душкін. – Режим доступу: <http://sankurort.ua/uk/4/22/31/>.
54. Державне агентство України з туризму та курортів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.tourism.gov.ua/>
55. Всесвітня туристична організація [Електронний ресурс] :Офіційний сайт. - Режим доступу: <http://unwto.org/>
56. Вивчення потенційний ринків для Спа-лікувального туристичного сектору Криму // Звіт Агентства США з міжнародного розвитку (USAID)

Проекту «Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність».

– К., 2010. 110 с.

57. Бейдик О..О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії / О. О. Бейдик. – К.: Палітра, 2002. 130 с.

58. Бабинец Е.Э. Лечебно-минеральные воды / .Бабинец Е.Є., .Шестопапов В.М., Моисеева Н П., – К.: Наукова думка, 2006. 140 с. 59. Агафонова Л. Туризм, готельний та ресторанний бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / Людмила Агафонова, Ольга Агафонова; Київський ун-т туризму, економіки і права. – К.: Знання України, 2002. 351 с.

60. Destinations Spa Vacations [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.destinationspas.com/>

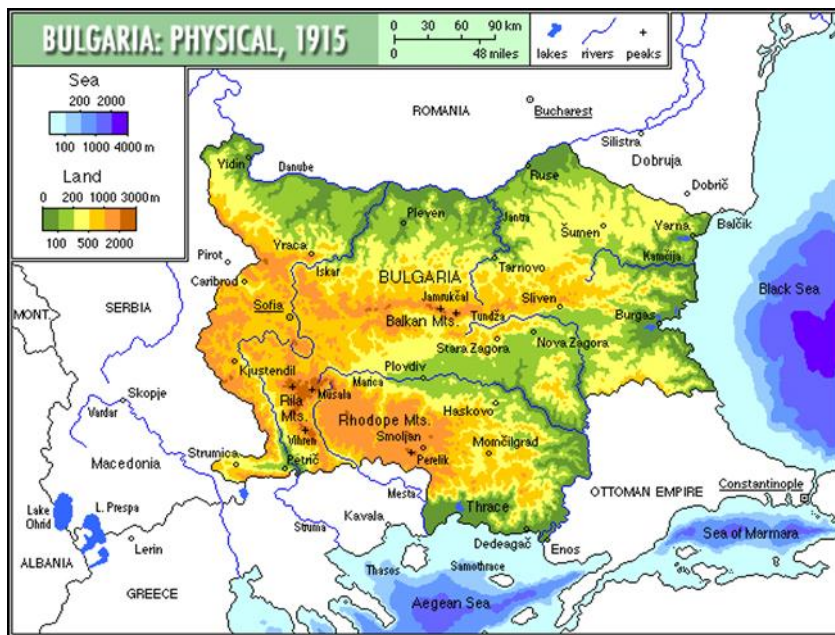
Додатки



Прапор Болгарії



Герб Болгарії



Фізична мапа Болгарії



Храм Олександра Невського



Національна художня галерея



Каплица Св. Јоана Хрестителя